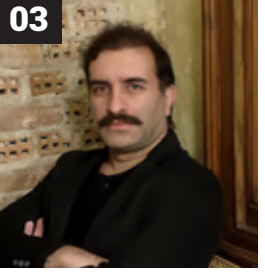

03

■ Bektaşî çerilerin ruhunun peşinden gittim

Yazar Cihan Çetinkaya: "Birçok kitaba başvurdum, türküler dinledim, filmler seyrettim. Jargonun her hâline hâkim olmak için kendi içimde diyaloglar kurdum ve konuştum. Hatta bu çalışma öyle bir hâl aldı ki, kendi dilim bile bozulmaya başladı. Bir gün buluşmak üzere olduğum arkadaşşıma bre nicedir beklerim, diyerek karşılık verdiğim de oldu. Yine de dönemin ruhunu yakalamak için ve destanın özünü muhafaza edebilmek için gerekli bir tecrübeydi. Bektaşî çeriler, asırlar sonra hiç bu kadar gerçek olmadılar."

Neslihan Ünsal'ın röportajı sayfa 3'te.

10

■ Yazar adayları için: "Cevaplanmamış soru bırakmamak!"

"Yazın dünyasında yazar adaylarına rehberlik etmek amacıyla kaleme alınan kitapların sayısı azımsanmayacak seviyededir. Bunun son dönemdeki örneklerinden biri de Abdullah Harmancı ve Fatma Zehra Aydemir tarafından yaratıcı yazarlık konusunda, özellikle de çocuk edebiyatı alanında "cevaplanmamış soru bırakmamak" iddiasıyla yazılan *Çocuklar İçin Nasıl Yazmalı?* kitabıdır." Efdal Okcu'nun yazısı sayfa 10'da.

LITROSANAT

■ TÜRKİYE'NİN DİJİTAL KÜLTÜR SANAT GAZETESİ ■

2026 | HAZİRAN / 2 | N° 121

08

MÜTEFEKKİRLER NEREYE GİTTİ?

"Hayatını Türk irfanına adayan münzevi ve mütecessis fikir işçisi" diyerek tanımlar mütefekkiri Cemil Meriç kendini. Mütefekkirlilik kavramının yerini ve konumunu belirlediğini görürüz bir nevi. Bizler de Dursun Gürlek, Ali Saydam, Necip Tosun, Feridun Andaç, Mehmet Narlı ve Mustafa Armağan ile "mütefekkirlilik" kavramının dünden bugüne geçirdiği o sancılı kabuk değişimini, dijital çağın önümüze koyduğu sınırları ve Cemil Meriç'in bu yavan çağda hâlâ bir yıldız gibi parlayan mirasını konuştuk.

Dilber Dural'ın haberi sayfa 8'de.

02

■ Bir yıl bir mütefekkire yaşamak

"Bir düşünce insanını anmak kolaydır. Adına bir program düzenler, birkaç konuşma yapar ve takvimin bir köşesinde yer açarsınız. Zor olan ise onu tekrar gündeme taşımak, yeni kuşaklarla buluşturmak ve bıraktığı mirası yaşayan bir zemine dönüştürebilmektir. Cemil Meriç Kültür Sanat Sezonu'nu planlarken bizim de temel meselemiz buydu. Bir yıl boyunca salt Cemil Meriç'i anmayı değil, onun açtığı düşünce alanlarını farklı yaş gruplarıyla ve farklı mecralarla yeniden buluşturabilmek..."

Meltem Ortakçı'nın yazısı sayfa 2'de.

04

■ Cemil Meriç'in mirası dijital dünyada

Cemil Meriç'in yayımlanmaya hazırlanan 13. Kitabı, yazarın düşünce dünyasına yeni bir pencere açıyor. Eseri dijital ortama taşıyan Kübra Demir ve editörlüğünü üstlenen Nursena Soylu ile, fikir mirasının geleceğe aktarılma sürecini anlattı.

Ayşe Deniz'in haberi sayfa 4'te.

06

■ Her çizerin Cemil Meriç'i biricik

Dünya Çizerler Birliği Başkanı Ahmet Altay: "Bir düşünce insanını çizgiyle anlatmak kolay değil; söylenen söz üzerine söz söylemek gibi. Sanırım şöyle demek daha doğru, temalar ışığında Cemil Meriç'in çizerdeki yansımalarını sergide görmüş olduk. Her çizerin Cemil Meriç tasavvuru, yaşadığı coğrafyası, kültürel bakışı, düşünce biçimi gibi bir çok konuda farklı yansıması içeriyor diyebiliriz. Her çizerin Cemil Meriç'i biricik."

Helin Güven'in haberi sayfa 6'da.

11

■ Tanrı'nın otodidakt kulu: Hayy İbn Yakzan

"Yakzan oğlu Hayy herhangi bir insanla büyümediği için birakalım bilgi kıvrımını, en ilkel bir dilden bile mahrumdur. O, tecrübe ve sevgilerini insan-ı kâmil olmaya hasrederken, Robinson rast geldiği ilk insana evvela "efendi" kelimesini öğretir. Hayy, biriktirmeyi aşağılık bir eylem olarak görürken Robinson ilk kapitalistlerden kabul edilir. Bütün taksimatı üstlenen Batı bile Hayy İbn Yakzan'ı ilk hikemî (felsefî) roman olarak kabul etmek durumunda kalmıştır."

Elvan Kaya Aksarı'nın yazısı sayfa 11'de.

12

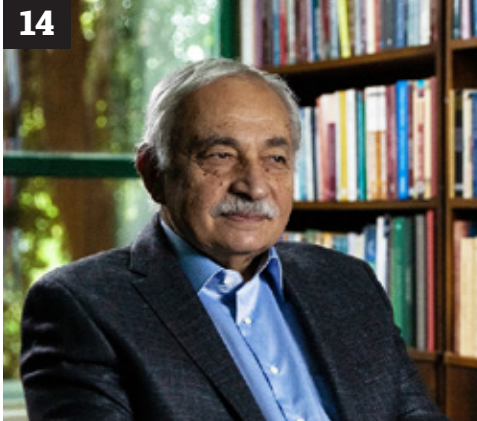

■ Şovenizmden Rilke'yi hatırlayarak çıktım

Şair Tuba Kaplan: "Keşif kendini bilmekse, bilmeye ilk defa böyle sokuldum uluyarak. İçimdeki hayvanı anlamaya çalıştım. İnsan bilinci kusurlu, insanı bilginin tek kaynağı gören insan şovenizminden ancak Rilke'yi de hatırlayarak çıktım çünkü."

Zeynep Karaca'nın röportajı sayfa 12'de.

14

■ Kitapsever padişahların portresini çizmeye çalıştım

Prof. Dr. İsmail E. Erünsal: "Kadim mushaf-lardan bilim, edebiyat, tarih gibi çok farklı alanlarda yazılmış klasiklere; sanatlı kitapların en mükemmel örneklerinden paha biçilmez hat albümlerine binlerce eser var. Değeri para ile ölçülemeyecek bu eserlerin korunarak günümüze erişmesinde en büyük katkı Osmanlı padişahlarına ait. Bu eşsiz parçaları bugüne taşıyan padişahların bir kitapsever olarak portresini çizmeye çalıştım Kitapların Sultanları'nda..."

Latife Beyza Turgut'un röportajı sayfa 14'te.

03

SEDAT ANAR

05

KÜBRA SÖNMEZİŞİK

07

RUYEYDA OKUMUŞ

13

SADIK YALSIZUÇANLAR

BİR YIL BİR MÜTEFEKKİRLE YAŞAMAK

MELTEM ORTAKÇI
meltemortakci@gmail.com

Kültür ve sanatın bir şehrin hayatındaki yerini konuşurken çoğu zaman gözümüzü büyük kurumlara, üniversitelere, yayınevlerine ya da sanat merkezlerine çeviriyoruz. Oysa bazen bir şehrin kültürel hafızasını besleyen, insanları kitapla, sanatla ve düşünceyle buluşturan çalışmalar çok daha yakınımda, gündelik hayatın tam içinde gerçekleşiyor.

Belediyeçilik faaliyetleri deyince akla hâlâ çöp toplamak, yol yapmak, park düzenlemek, kaldırım onarmak gibi işler geliyor olabilir. Yani, bir semtin günlük hayatını kolaylaştıran hizmetler... Belediyeçilik faaliyetlerinin uzun yıllar ekseriyetle bu işler üzerinden şekillenmiş olması göz önünde bulundurulduğunda aslında oldukça haklı bir akıl ediş...

Benim de bir belediyenin, bir şehrin kültür ve sanat hayatına nasıl katkı sunabileceğini düşünmeye başlamam bir belediyede çalışmaya başlamama denk düşüyor. İtiraf etmek gerekirse o zamana dek benim de belediyeçilik algım yol, çöp ve parktan öteye gitmemişti.

Bu aydınlanma ile şunu fark ettim: İnsanların zihninde kültür ve sanat hâlâ biraz lüks bir ihtiyaç gibi duruyor. Bir sergi gezilecekse bilet alınmalı, bir konsere gidilecekse ücret ödenmeli, bir sempozyum düzenlenecekse bunu ancak üniversiteler yapmalı gibi görünmez kabuller var. Üstelik bu işlerin kamu kurumları eliyle yapılabileceğine, yapılsa bile yeterince nitelikli olabileceğine dair inanç da oldukça cılız.

Cemil Meriç Köşesi - Dr. Kadir Topbaş Kültür Sanat Merkezi

Ama bilirsiniz, bazı ezberler bozulmak için vardır ve hiç bozulmayacağını sandığımız bu ezberlerin tersine dönüşü de her daim çok sesli olacaktır.

Kültür sanat deyim geçmemenizi öneririm

Tam da bu yüzden soruyorum: Bir ilçe belediyesinin kültür sanat faaliyetlerinden ne bekleyebiliriz?

Mesela, tam 10 yıldır her kültür sanat sezonunu Türk-İslam medeniyetinin önemli isimlerine ithaf edip bir yıl boyunca gerçekleştirilen programları o isim etrafında şekillendirmesini mi? 16 yıldır 23 Nisan'da dünyanın dört bir yanından gelen çocukları Esenler'de buluşturmasını mı? 6 yıldır film festivali düzenlemesini mi? 6. kez Öykü Günleri gerçekleştirerek Türk anlatısının nabzını tutmasını mı? Esenler Sanat Evi'nde 78 farklı branşta eğitim vererek binlerce insanın sanatla tanışmasına vesile olmasını mı?

Festivaller, sempozyumlar, söyleşiler, konserler, sergiler, öğrenci buluşmaları, atölyeler, geziler... "Tükenmez saymak ile" düsturuna dayanarak bitmeyecek bu listeyi bir kenara bırakıyor ve müsaadenizle biraz başa dönerek bütün bu çalışmaların arkasında on yıldır sürdürülen anlamlı geleneğe gelmek istiyorum.

Esenler Belediyesi Kültür İşleri Müdürlüğü'nde her sezon başında ciddi istişareler neticesinde bir Türk İslam büyüğü seçiliyor. Bu isim seçilirken başta ilçe olmak üzere şehirde, hatta ülkede bu şahsiyetin yeniden hatırlanması amaçlanıyor; kültür sanat etkinliklerinin de onun düşünce ve mirasını çerçevesinde doğru biçimde planlanması gözetiliyor.

Seçilen isim, logoya dönüştürülüp duvarda yerini almakla sınırlı kalmıyor, yıl boyunca gerçekleştirilen etkinliklere, yayınlara, sergilere, öğrenci çalışmalarına ve kültürel üretimlere yön veriyor.

2025-2026 Kültür Sanat Sezonu'nda ise bu isim, düşünce dünyamızın müstesna mütefekkirlerinden Cemil Meriç'ti.

Cemil Meriç Kültür Sanat Sezonuna kuş bakışı bir seyir

Gelin, Cemil Meriç Kültür Sanat Sezonu boyunca gerçekleştirdiğimiz çalışmalara birlikte kuş bakışı bir seyre bakalım.

Bir düşünce insanını anmak kolaydır. Adına bir program düzenler, birkaç konuşma yapar ve takvimin bir köşesinde yer açarsınız. Zor olan ise onu tekrar gündeme taşımak, yeni kuşaklarla buluşturmak ve bıraktığı mirası yaşayan bir zemine dönüştürebilmektir.

Cemil Meriç Kültür Sanat Sezonu'nu planlarken bizim de temel meseleimiz buydu. Bir yıl boyunca salt Cemil Meriç'i anmayı değil, onun açtığı düşünce alanlarını farklı yaş gruplarıyla ve farklı mecralarla yeniden buluşturabilmek...

Cemil Meriç Kültür Sanat Sezonu'nun ilk adımı, Yıldız Teknik Üniversitesi Tarihi Hamamı'nda gerçekleştirilen sezon açılış programıyla atıldı. Açılıшта, Cemil Meriç'in hayat hikâyesinin yapay zekâ teknolojisi kullanılarak kendi dilinden ve anlatımıyla kurgulandığı özel biyografi gösterimi büyük ilgi gördü. Katılımcılara ayrıca Cemil Meriç'in prestij baskılı *Bu Ülke* kitabı ve üzerinde "Bir satır daha okuyabilmek için kararlılığı göze alabilir miydiniz? Bu okuma gözlüğü, Cemil Meriç'in okuma tutkusunun küçük bir nişanesidir." notunun yer aldığı özel tasarım bir okuma gözlüğü armağan edildi. Böylelikle sezon içerisindeki çalışmalara göz kırpan mahiyette bir gecede sezonumuzu açtık.

Sezon içinde ilk olarak Dr. Kadir Topbaş Kültür Sanat Merkezi'nde bir Cemil Meriç Köşesi oluşturduk. Bu köşede bir mütefekkirin gündelik hayatına, çalışma düzenine ve hatıralarına dair izleri de görünür kılmaya çalıştık. Kızı Ümit Meriç'in katkılarıyla temin edilen kişisel eşyalar, fotoğraflar ve çalışma masasının yeniden kurgulanmasıyla ortaya çıkan bu alan, ziyaretçilerin kendini kısa bir an Cemil Meriç'in yanında hissetmesine vesile oldu.

Bu temasın bir başka durağı ise aile arşivinden seçilen fotoğraflarla hazırlanan "Bir Düşüncenin İzinde: Cemil Meriç" sergisi oldu. Bir ömür boyunca kelimelerle kurduğu ilişkiyi bildiğimiz Cemil Meriç'i bu kez fotoğrafların sessiz diliyle okumaya çalıştık. Beyaz Baston Haftası vesilesiyle gerçekleştirilen sergi, ziyaretçilere azim, mücadele ve üretme örülmüş bir fikir yolculuğu sundu.

Elbette Cemil Meriç'i anlamının yolu yalnızca onun hayatına bakmaktan geçmiyordu. Onu en doğru şekilde yine düşünceleri üzerinden konuşabiliydik. Bu sebeple sezon boyunca altı ayrı programdan oluşan Cemil Meriç Konuşmaları serisini gerçekleştirdik. Ümit Meriç'ten Mustafa Armağan'a, İsmail Erdoğan'dan Dursun Gürlek'e, Ahmet Kot'tan Ergün Meriç'e, Şahin Doğan'dan Sıddık Akbayır'a, Müslüm Batuk'tan Nihat Vuran'a kadar pek çok isim farklı yönleriyle Cemil Meriç'i ele aldı. Kimi onun fikir dünyasına odaklandı, kimi hatıralarını anlattı, kimi de eserlerinin bugüne söylediklerini yorumladı.

Yeterli mi? Belki. Ancak takdir edersiniz ki bir düşünce insanının gerçek anlamda yaşamaya devam etmesi, yeni okurlarla buluşmasına bağlıdır. Bu yüzden sezonun en kıymetli çalışmalarından birini Bir Kitap Bir Dünya projesi oluşturdu. Proje kapsamında 17 okulda toplam 365 öğrenci ve öğretmenle Cemil Meriç kitapları okundu, tartışıldı ve değerlendirildi. Belki de sezonun en anlamlı karşılaşmalarından biri buydu. Çünkü yıllar önce kaleme alınmış metinler, farklı yaşlardaki genç okurların zihninde yeniden hayat buldu.

Cemil Meriç'in düşünceleri konuşulur da bu düşüncelere şekil veren kelimeler unutulur mu? "Kamus namustur," diyerek kelimelere yüklediği anlamı bugüne dahi taşıyan bir mütefekkirin bu hassasiyeti ayrıca üzerinde durulmayı hak ediyordu. Bu düşünceden hareketle Esenler Kültür sosyal medya hesaplarında "Cemil Meriç'in Kelimeleri" başlıklı özel bir çalışma yürüttük. Cemil Meriç'in eserlerinde sıkça karşılaştığımız kelimelerin izini sürerek onların etimolojik kökenlerine, anlam dünyalarına ve kültürel yolculuklarına yeniden baktık.

Sezon boyunca Cemil Meriç'i farklı sanat disiplinleri aracılığıyla da ele almayı murat ettik. İstedik ki kişi hangi disipline gönül vermiş olursa olsun, bulunduğu yerde Meriç'ten bir iz bulsun. Dünya Karikatüristler Günü kapsamında düzenlenen "Çizgilerle İrfan ve İdrak: Cemil Meriç Karikatür Sergisi" bu çalışmaların en dikkat çekici örneklerinden biri oldu. Farklı ülkeden ve farklı dilden onlarca karikatür sanatçılarının çizgileriyle yeniden yorumlanan Cemil Meriç'in kavramları, düşünce ile sanat arasında yeni bir buluşma zemini oluşturdu. Sergi sonrasında hazırlanan katalog ise bu çalışmanın kalıcı bir yayına dönüşmesini sağladı.

Yine sezon kapsamında görme engelli öğrencilerin kaleme aldığı şiirlerden oluşan Adana Oğuz Kağan Köksal Şiir Kitabı'nın yayına hazırlanması da bizim için ayrı bir anlam taşıyordu. Hayatının önemli bir bölümünü görme engelli olarak sürdüren Cemil Meriç'in adına gerçekleştirilen bir sezonda, görme engelli öğrencilerin şiirlerini kitaplaştırma çalışması hayli anlamlı bir karşılık buldu.

Sezonun düşünce ayağındaki en önemli çalışmalardan biri ise Cemil Meriç Düşünce Yazısı Yarışması oldu. Cemil Meriç'in düşünce üretimine verdiği değerden hareketle düzenlenen yarışma, bu hususta kalem oynatmak isteyen kişilerin meseleler üzerine düşünmesini, fikir üretmesini amaçladı. Yarışmanın ödülleri ise sezonun önemli duraklarından biri olan Cemil Meriç Sempozyumu'nda sahiplerini buldu.

Sempozyumun ardından hazırlanacak bildiri kitabı ve sezon boyunca gerçekleştirilen söyleşi, panel ve konferansların deşifre edilerek kitaplaştırılması da sezonun kalıcı çıktıları arasında yer alacak. Çünkü kültür sanat faaliyetleri çoğu zaman gerçekleştiği günle sınırlı kalmıyorsa, geleceğe yıllara da tam da bu hassasiyetle ulaşmasını arzuluyoruz.

Belki de bir kültür sanat faaliyetinin gerçek değeri burada ortaya çıkıyor. Programlar sona erip salonlar boşaldığında, afişler kaldırıldığında geriye kalanlarla...

İşte Cemil Meriç Kültür Sanat Sezonu boyunca yapmaya çalıştığımız şey de tam da buydu: Bir düşünce insanını hatırlamak, yeniden okumak, tekrar tekrar konuşmak değil, onunla adeta birlikte yaşamak.

O halde yeni sezonda yepyeni bir şahsiyetle görüşmek üzere. Sanatla kalın.

NESLİHAN ÜNSAL
neslihanunsal6@gmail.com

1683 Viyana bozgunuyla tarihin en hüznü sayılarından birine damgasını vuran Osmanlı ordusunun geri çekilişi, Alp Dağları'nın ıssız bir köyünde bambaşka bir destanın tohumlarını atıyordu.

Cihan Çetinkaya'nın kaleminden çıkan *Şah Balaban Destanı*, "El Turco" efsanesini cesurca ele alıyor. Bir avuç yorgun Osmanlı askeri Moena'da varlık mücadelesi verirken hem tarihin derinliklerine hem de insan ruhunun sırlarına uzanıyor.

Roman, kader ile irade gerilimini, Balaban Hasan'ın vicdan muhasebesini ve Lorena'yla dil bariyerini aşan gönül aşkı ustalıkla işliyor. Balaban Hasan'ın 'Beni bir kâfirin kızına âşık eyledi felek' itirafı, düşmanlıkla başlayan bir bağın en samimi hâline dönüşüyor. Balaban, taht peşinde olmayan ama sevdiklerini korumak için boynunu bıçağa uzatan bir adam olarak yolun terbiyesiyle merhametin en büyük padişahlık olduğunu anlıyor.

Cihan Çetinkaya'nın bu tarihî romanı, okuru hem destansı bir serüvene hem de derin bir iç yolculuğa davet ediyor. Hoş geldiniz, Şah Balaban'ın diyarına... Timaş Yayınları'ndan, Cihan Çetinkaya imzasıyla.

DESTANIN ÖZÜNÜ MUHAFAZA ETMEK ÖNEMLİYDİ

1683 Viyana bozgunu gibi hüznü bir tarihten yola çıkıp İtalya'nın bir dağ köyündeki "El Turco" efsanesini anlatma fikri nasıl doğdu? Bu destansı hikâyeyi kurgularken tarihi gerçeklerin neresinde durdu- nuz?

Uzun zamandır tarihi bir roman yazma niyetindeydim. Daha doğrusu eski zamanlardaki kültür, din ve dil farklılıklarını, renklerini, çatışmalarını, kavuşmalarını anlatabileceğim bir şablona ihtiyacım vardı. Tam da böyle bir muallakta düşüncelerle boğuşurken yayın koordinatörüm -ayrıca editörüm- Sevgili Kadir Güven, Moena'daki "El Turco" efsanesinden bahsetti. Daha evvelinde duymuştum bu hikâyeyi doğrusu ama derinine inmeyi düşünmemiştim. Esaret, mücadele, kan, gözyaşı, umut, kayıplar, ölümler ve doğumlar vardı bu hikâyede. Yazmalı ve anlatmalıydım; kalemi bir Don Kişot edasıyla savurmalıydım sayfalar üzerine. Nihayet Şah Balaban Hasan fikri, böylece doğmuş oldu.

Bir avuç Osmanlı askerinin Alp Dağları'nın zirvesinde bir "devlet kurma" iradesi göstermesi, günümüzün aidiyet ve vatan kavramlarına nasıl bir selam gönderiyor?

Balaban Hasan ve arkadaşları Moena'ya geldiklerinde, sadece doksan kişiler. Yorgun ve çaresizler. Fakat var olmak için meydan okumak, bedel ödemek zorundalar. Aslında onların

hikâyesi, tarih boyunca kurulan ve ardından yıkılan nice devletlerin bir nevi dibacesi. Devlet, insanların başları üzerinde bir kubbedir; sütunları, bedel ödeyenlerin bedenlerinden oluşur.

Kâhin Esther'in "Kaderinden kaçamazsın" uyarısı ile Balaban'ın vicdanıyla aldığı riskli kararlar romanda esaslî bir içsel gerilim kuruyor. Sizce insan kendi hayatının sadece bir seyircisi midir yoksa kaderini kendi elleriyle yazan bir irade mi?

Bu soruya cevap vermek çok zor. Doğrusu bazı soruların kesin bir cevabı da olmaz. İrade kaderde midir, insanda mı bilinmez. Belki de kendimizde sandığımız irade bile kaderin bir parçasıdır. Zira kimsenin elinde bir delil yok, neyin nasıl olduğuna dair. Elbette sebeplerimiz ve sonuçlarımız var, fakat hangisinin daha önce yaratıldığını bilmiyoruz. Havaya atılan bir taş düşünebilseydi, kendi isteğiyle düştüğünü sanırdı, der bilge. Kendi isteğimizle mi düşüyoruz?

Cihan Çetinkaya

Yazar Cihan Çetinkaya: "Birçok kitaba başvurduğum, türküler dinledim, filmler seyrettim. Jargonun her hâline hâkim olmak için kendi içimde diyaloglar kurdum ve konuştum. Hatta bu çalışma öyle bir hâl aldı ki, kendi dilim bile bozulmaya başladı. Bir gün buluşmak üzere olduğum arkadaşşıma bre nicedir beklerim, diyerek karşılık verdiğim de oldu. Yine de dönemin ruhunu yakalamak için ve destanın özünü muhafaza edebilmek için gerekli bir tecrübeydi. Bektaşi çeriler, asırlar sonra hiç bu kadar gerçek olmadılar."

Balaban Hasan'ın ordusundan kopup ıssız dağlarda yaşadığı zorluklarla olgunlaşarak sonunda bir halkın Şah'ı olması, insanın kendi öz hakikatini ve kimliğini inşa etme yolculuğu olarak da okunabilir mi?

Balaban Hasan şah olmak istemedi aslında. Onun tacı, tahtı ve mülkü hiçbir zaman olmadı. İpekten gömlekleri, kuş tüyünden yatakları olmadı. Fakat sevdiklerini korumak için bıçağa boynunu uzattı ve şahlık makamına boyun eğdi. Yol onu terbiye etti çünkü. O uzun yol boyunca nice zahmete göğüs gererken, benlik kisvesinden soyundu. Şu dünyanın ne tacına ne de tahtına aldandı. Anladı ki cihanda en büyük padişahlık merhametti, başkasının derdi ile hemhâl olmak, umudu ile berhudar olmaktı. Zahirde şah olmadan evvel de gaybda bir şahtı o.

Karakterlerin sıkça vurguladığı "levhi mahfuz" ve "yazgı" kavramları ışığında; kahramanın payitahta dönemeyerek Moena'da bir "eşikte" kalması, insanın evrensel "vatansızlık" sancısını ve bu sancıdan yeni bir vatan (aidiyet) üretme arzusunun mu temsil ediyor?

Bir uçurumun kenarına itilmiş bir insan, önündeki seçenekler azalınca, artık her şeyi yazgının varlığı ile açıklayabilir. Çünkü büyük lafların, meydan okumaların, ben diye başlayan cümlelerin bir önemi kalmaz uçurumun kenarına varınca. Onlar da vatanlarından irak kalarak, bir uçurumun kenarına vardılar. Ve anladılar ki en başından beri, bütün bu hikâyeye yazgının eseri idi.

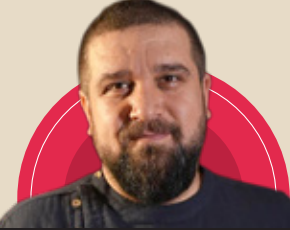
Adına vatan denilen kutsal da ne toprak ne de suydular. Onlara ait olan ve onların ait olduklarıydı; uğruna tenden geçtikleri yarenleriydi mesela. Gölgesinde serinledikleri ağaç, suyunu yudumladıkları dere, baş koydukları ideallerdi. Uçurumun kenarını vatan bildiler böylece. Çünkü yazgının söylediği de buydu.

Roman boyunca Yeniçeri jargonuna, Bektaşi nefeslerine ve epik bir dile yer veriyorsunuz. Bu dilin, günümüz okuru için 'destansı' havayı muhafaza ederken bir yandan da anlaşılır kalmasını sağlamak için nasıl bir edebi işçilik yürüttünüz?

Bu beni epey zorladı. Birçok kitaba başvurduğum, türküler dinledim, filmler seyrettim. Jargonun her hâline hâkim olmak için kendi içimde diyaloglar kurdum ve konuştum. Hatta bu çalışma öyle bir hâl aldı ki, kendi dilim bile bozulmaya başladı. Bir gün buluşmak üzere olduğum arkadaşşıma bre nicedir beklerim, diyerek karşılık verdiğim de oldu. Yine de dönemin ruhunu yakalamak için ve destanın özünü muhafaza edebilmek için gerekli bir tecrübeydi. Bektaşi çeriler, asırlar sonra hiç bu kadar gerçek olmadılar.

Ve tabii ki aşk... Şah Balaban ile Lorena arasındaki ilişki, dil bariyerini aşan bir gönül diliyle kuruluyor. Balaban Hasan'ın "Beni bir kâfirin kızına âşık eyledi felek" itirafını anlatmanızı istesem...

Balaban Hasan ile Lorena Manzini farklı coğrafyaların, dinlerin, dillerin ve kültürlerin çocukları. Düşününce hiçbir ortak noktaları bulunmuyor. Hatta düşman olduklarını söylemek bile mümkün. Fakat kalpten kalbe bir yolun var olduğunu keşfediyorlar. Bu yolda ne diller ne de kültürlere ihtiyaçları var. Gönülden gönüle kurulan bu ilişki tercümana ihtiyaç duymuyor. Aşk, onları ikiye bir eyliyor. Ayakları yerden kesilirken kaygılardan, korkulardan müstesna bir mecraya çekiliyorlar. Sadece gözler, dudak bükmeler, gülümsemeler bile birbirlerini anlamalarına yetiyor. Fazlasını da aramıyorlar zaten; fazlasını yükten sayıyorlar. En samimi, en sıcak, en gerçek olanı tadıyorlar. Ki aşkın simyasına boyanıyorlar. Kelimeler başka başka olsa da artık hisler birbirini anlıyor. "Beni bir kâfirin kızına âşık eyledi felek" derken Balaban Hasan, kor alevlerle yanan gönül düşmanına serin bir su olabiliyor.

SEDAT ANAR
meyman63@hotmail.com

Batı'da bir sufi: İnat Han

20. yüzyılda birçok sufi ve mistik, kendi yöntem ve deneyimleriyle sufilik ve öğretilerini Batılılara aktararak onların ruhani yolculuğa çıkmalarına ve kendilerini aramaya sevk etmişlerdir. En tanınmışlarından birisi olarak da 1910'da Batı'ya giden Sufi İnat Han'ı görürüz. Tabii, çok sayıda takipçileri olan Ömer Şahî (daha sonra oğlu İdris Şah), Gürciye'yi ve Şeyh Ahmed El Alavi'yi gibi isimleri de sayabiliriz. Saydığım bu isimler Batı'da çok tanınmalarına rağmen Doğu'da çok az tanınan isimler olmuşlardır. Şeyh Ahmed El Alavi dışındaki isimler tarikat değil de bir tür cemiyet ve kuruluşlar etrafında toplanmıştır.

Guénoncular ve Ian Dallas'ın dışında ilk dönem Avrupa sufilikinde önemli bir figür olarak karşımıza çıkan Sufi İnat Han, (ö.1927) 1900'lerin başlarında Batı'da yaşayan birkaç Doğulu süfi şeyhinden birisiydi. Mensup olduğu Çiştîyye tarikatı, tıpkı mevleviler gibi müziğe çok önem veren bir tarikatı. İnat Han, Hint Çiştîyye tarikatında öğrendiklerinin yanı sıra kendi öğretilerini geliştirdiği bağımsız bir cemiyet kurmuştur. Talebelerine Müslüman olma şartı getirmemekle birlikte, kadına tarikat içinde önemli mevki vermiştir. Sufilik insanları dini sınıflarına göre ayırt etmeden modern anlamda herkesin anlayabileceği bir şekilde anlatmaya çalışmıştır.

İnat Han'ın Amerika'ya ilk gidişi bir süfi olarak değil de bir müzisyen olarak. 1910 Senesinde kardeşleriyle birlikte Batı'ya giden İnat Han ilk senelerinde ustası olduğu Klasik Hint Müziği'ni Avrupa, Rusya ve Amerika'da tanıtır. İlk amacı da budur zaten. Bu amacında istediğini tam olarak elde edemez İnat Han. Maalesef Batılıların kulakları doğu müziğine alışık olmadığından ötürü Hint müziği ilgi görmez. Bu sebeple bir süre sonra hayatında en sevdiği Hint müziğini bırakmak zorunda kalmıştır. Çünkü Batılı talebeleri Hint müziğini ve değerini anlayamamışlardır. Şöyle bir anısı vardır. Moskova'da konser verirken İnat Han'ın gitarını akordu bozulur. Sitar sazında çok fazla ahenk teli olduğu için ve saz hava değişiminden etkilendiği için sahnede on beş dakika akort yapar. Akort yapma işini bitirince dinleyicilere bakan İnat Han, kimsenin kalmadığını görür. Meğersem dinleyiciler İnat Han'ın akort yapmasını Hint müziği dinletisi zannedip "Böyle saçma müzik mi olur?" diye salonu terk etmişler. Bir süre sonra İnat Han konserleri sırasında eser aralarında konuşmalar yapar. Onun müziğini dinlemek için gelen insanlar onun kişiliğinden ve dünya görüşünden, fikirlerinden çok etkilenirler. Daha çok konuşmasını isterler. Tasavvuf geleneği içinde geldiği için İnat Han çevresinin arzusuyla sufizmi çeşitli konferanslarla anlatmaya başlar. İlgilenen insanların çoğu genellikle Batılı elit gruplardır. Bu gruptaki insanlar, Hristiyanlıktan tatmin olamayıp çeşitli teosofik arayışlar içinde olan çağın modern kişileridir. İnat Han hem geleneksel hem de modern bir eğitim aldığından ötürü Batı'ya gelmeden modern dünyanın olumlu ve olumsuz yönlerini çok iyi bilmekteydi. Materyalist dünyanın 20. yüzyılın başlarında Hindistan'daki cazibesini görür ve gelecekte hâkim olacağını sezer. Modern dünyayı reddetmeden, onun eksikliğini tamamlayan bir alternatif sunmak ister. Bu modern insanın yaşadığı dünyayı reddetmeden anlayabileceği bir sufi yoludur. Bu öğretisi çevresinde yol alır.

Yaşadığı ve öğretisini tanıttığı yer konumuyla (Batı dünyası) sufilik için klasik Müslümanlıkla özdeşmiş yolunu öğretilmez. Böyle bir çabasının olup olmadığını da bilmiyoruz. Talebeleri Müslüman bir eğitimden geçmemiştir. İslami örf ve adetleri tanınamakta ve anlatıldığında da hemen hissedememektedirler. Yani Çiştîyye tarikatına mensup ve müritlik yapabilecek statüde olsa bile Müslümanlığa karşı hem açık hem de bilinçaltıdan farkına varmadan da düşmanlık besleyen bir toplumdaki sufi öğretisinin evrensel yönünü açığa çıkarmaya çalışmıştır.

Devamı litrossanat.com'da

E D E B İ Y A T

AYŞE DENİZ

ozleyen7230@gmail.com

Bir yazarın ölümü, fikirlerinin sustuğu anlamına gelmez. Bazı kalemler vardır ki aradan yıllar geçse de satırları yeni okurlara ulaşmaya, yeni sorular sordurmaya ve yeni tartışmalara kapı aralamaya devam eder. Türk düşünce hayatının en önemli mütefekkirlerinden Cemil Meriç de bu isimlerden biri. Vefatının ardından yayımlanmaya hazırlanan 13. Kitabıyla Meriç'in düşünce mirasına yeni bir halka ekleniyor. Topluma, kültüre, medeniyete ve insanın kendini anlama çabasına dair ortaya koyduğu eserler, yalnızca kendi dönemine değil, bugün de okurlarına ışık tutmayı sürdürüyor. Bu nedenle bir yazarın vefatının ardından geride bıraktığı çalışmaların gün yüzüne çıkarılması ve yeni kuşaklarla buluşturulması yalnızca edebiyat dünyası için değil, toplumsal hafızanın korunması açısından da büyük önem taşıyor. Cemil Meriç'in düşünce dünyasına yeni bir pencere açan eserin dijitalleştirme sürecini yürüten Kübra Demir ve kitabın editörlüğünü üstlenen Nursena Soylu, titiz bir çalışmayla önemli bir fikir mirasının yeniden okurlarla buluşmasını sağlıyor.

Cemil Meriç'in mirası dijital dünyada

Cemil Meriç

Cemil Meriç'in yayımlanmaya hazırlanan 13. Kitabı, yazarın düşünce dünyasına yeni bir pencere açıyor. Eseri dijital ortama taşıyan Kübra Demir ve editörlüğünü üstlenen Nursena Soylu ile, fikir mirasının geleceğe aktarılma sürecini konuştuk.

Kübra Demir

Arka bahçenin anahtarını teslim aldım

Cemil Meriç'in mirasını dijital dünyaya taşıyan Kübra Demir, bu büyük entelektüel eserlerini koruma ve erişilebilir kılma yolunda önemli bir adım atıyor. Demir ile bu dijital arşivleme sürecinin nasıl doğduğunu, motivasyonlarını ve bu süreçte karşılaştığı zorlukları konuştuk.

Cemil Meriç ve düşünce dünyası size ne ifade ediyor?

Cemil Meriç, "Düşünce şüphelerle başlar. Düşünce, tezatlarıyla bütündür." diyerek belli kalıplara hapsedilmeyi reddeder. Doğu ve Batı klasiklerine yönelmiş, İslam düşüncesi ve Hint edebiyatını ele almış fakat hiçbir ideolojinin işçisi olmamıştır. O, sağın da solun da ötesinde, sadece "hakikatin işçisi" olmayı tercih etmiş bir münevverdir. Bana ifade ettiği en güçlü değer, özgür düşüncenin yüceliğine verdiği önemdir.

Cemil Meriç'in yazılarının dijital arşivini oluşturma fikri nasıl ortaya çıktı?

Cemil Meriç'in eserlerini titizlikle yayına hazırlayan oğlu Mahmut Ali Meriç'in vefatından sonra bu büyük düşünce hazinesinin sahipsiz kalmasına müsaade etmeyip bu muazzam entelektüel mirasa büyük bir vefa yüksek sorumluluk bilinci ve aydın duruşuyla sahip çıkan Cemil Meriç'in kızı Ümit Meriç, babasının entelektüel dünyasının mutfaklığını oluşturan ne kadar belge, mektup, çalışma notu, el yazması varsa tüm kişisel arşivini dijitalleştirmek üzere Cemil Meriç'in eserlerinin yayımlandığı İletişim yayınevine teslim etmiştir. Dijitalleştirme çalışmalarından sonra ise bu belgeler, üzerinde çalışmam için Ümit Meriç tarafından bana verildi. Dijital arşivin anahtarını bana teslim ederek Cemil Meriç'in kimselerin

bilmediği arka bahçesine girebileme imkânı sağlayan Ümit Meriç Hocama müteşekkirim.

Arşivin haritasını çıkardım

Peki, arşivi dijitalleştirme sürecini nasıl yürüttünüz?

Dijital ortamda bulunan tüm evrakı tasnif etmeye çalışıyorum. Bir metnin dili, yazı tipi, hacmi gibi bilgilerin yanında yazıldığı tarihi aşağı yukarı tespit etmeye gayret ediyorum. Bazen dergide yayınlanan makalenin tarihi, metnin kenarına düşülen not, bazen ise Meriç'in eserinde dile getirdiği bir kelime anlamda yol gösterici olabiliyor. Daha sonra metnin kısa bir özetini ve anahtar kelimelerini çıkartıyorum. Özellikle okunaklı olmayan el yazısı metinler bu anlamda oldukça zorlayıcı oluyor. Sıradaki işlem ise evrakların bir dergide, gazette, Cemil Meriç'in eserinde kullanılıp kullanılmadığının tespit edilmesi. Burada da bir yazının bölünerek kitabın iki farklı yerinde kullanılması, sadece bir paragrafın eserde kullanılması, bazı paragrafların kullanılmayarak kitaba alınması, yazıya çeşitli eklemeler yapılması ya da daha önce hiç yayınlanmamış olması gibi değişik kullanımları görmek mümkün. Bu yüzden tespitlerimi not ediyorum. Şayet metin daha önce kullanılmışsa yazının referansını veriyorum. Bazen yazıların önce bir dergide daha sonra ise Meriç'in eserinde yer aldığını görüyoruz, bu durumlarda da tüm referansları yazıyorum.

Bu süreçte karşılaştığınız en büyük zorluk neydi?

Cemil Meriç 1954'te gözlerini kaybettiğinden sonra eserlerini tek başına yazamamış, başta

eşi Fevziye Meriç, oğlu Mahmut Ali Meriç ve kızı Ümit Meriç yazarın gören gözü olmuş, insanüstü bir gayret göstermişlerdir. Dönemin entelektüelleri, öğrencileri için Meriç'in evi adeta bir nöbet yeri haline gelmiştir. Külliyyatının çok büyük bir kısmını Remzi Öcalkardeş, Ahmed Akad, Mustafa Özel, Cevat Özkaya, Berke Vardar, İzzet Tanju, Ali Özgüven, Nadir Demirel, Halil Açıköz gibi birçok isme kitap okutarak ve dikte ettirerek oluşturmuş. Hâl böyle olunca dijital arşivde birbirinden farklı birçok el yazısını görüp okumak oldukça zor oluyor.

Yeni kitapları yolda geliyor

Arşiv çalışmaları sırasında sizi en çok heyecanlandıran keşif ne oldu?

Meriç, yalnızca bir tercüme yapmamış, bilgiyi en yüksek estetik ve semantik formda sunmak istemiştir. Meriç'in arka bahçesinde tercüme faaliyetine yakından şahit olmak ve güzel bir *Emile* tercümesi okumak benim için oldukça keyifliydi.

Arşivde hala gün yüzüne çıkmayı bekleyen başka çalışmalar var mı?

Meriç'in henüz okuyucu ile buluşmamış çalışmaları mevcut. Bunlardan ilki *İlk Yazılar* (1930-53) ve Fevziye'ye Mektuplar" adıyla İletişim yayınlarından yakın zamanda çıkacak. Yukarıda bahsettiğim *Emile* tercümesi henüz yayınlanmamıştır. İleri derece Fransızca bilgisinin bir sonucu olarak Meriç, 1959 yılında Fransızca öğrenecekler için yirmi dokuz derslik, 103 sayfalık bir gramer hazırlamış fakat aynı şekilde okuyucu ile henüz buluşmamıştır.

Gözlerini kaybetmesi yazmasına engel olmadı

Cemil Meriç'in notları ve müveddeleri arasında sizi en çok etkileyen şey ne oldu?

Bir yazarın kendi el yazısına şahit olmak, bir eseri tercüme esnasında dönüp kelimeleri ya da cümleleri değiştirtmesi, hangi kelimenin hangi kelimeye tercih edildiği ya da bir cümlenin daha da şairane yazmak adına nasıl bir değişim yaşadığı son kertede okuyucun görmediği fakat okurken beni çok etkileyen şeylerdendi. En çok da tüm dünyası okuma ve yazma olan bir münevverin gözlerini kaybettiğinden sonra kendi yazmaya çalışması beni derinden etkiledi.

Arşiv çalışmaları, Cemil Meriç'in çalışma disiplini hakkında size neler öğretti?

Arşiv çalışmalarında bir yazının tüm evrimini görebiliyoruz. Meriç'in dikte ettiği metinler kimi zaman el yazısıyla yazılır kimi zaman ise daktilo edilir. Bir diğer aşama yazının yayınlanmasındır. Yalnızca bir yazının serencamını gördüğümüz bu düzen yoğun çalışma temposunun meyveleridir.

Eşine olan aşkı henüz keşfedilmedi

Cemil Meriç'in düşünce dünyasında hala keşfedilmemiş alanlar var mı?

Cemil Meriç'in 1963 yılında Antakya'da tanıştığı Lamia Hanım'a yazdığı mektuplar bugün dahi aşkların dilinde dolaşmaktadır. Fakat herkesin henüz keşfetmediği yanı ise eşine olan büyük aşkı. 19 Mart 1942 tarihinde Fevziye Hanım ile evlenen Cemil Meriç, aradan çok geçmeden, eylül ayında,

stajyer Fransızca öğretmeni olarak Elaziz'e gider. Tarih-Coğrafya öğretmeni olarak Fevziye Hanım da onunla gitmek istese de ne yazık ki tayini gerçekleşmez ve çift bir dönem ayrı kalmak zorunda kalır. Cemil Meriç, Fevziye Hanım'ın sesine, kokladığı havaya, nikbin tesellilerine, sevgisine, şefkatine muhtaç bir şekilde ona mektuplar yazar. Fevziye Hanım, Meriç'in ruhu, meleği, ma'budesi, halilesi, anası, sevgilisi, yavrusu, kızı, kardeşi, dişi... her şeyidir. Eşini, Lamia Hanım'dan daha fazla taltif etmiş, çok daha tutkulu ve özlem dolu mektuplar yazmıştır.

İsrail soykırımına sessiz kalmazdı

Sizce Cemil Meriç bugün yaşasaydı hangi meseleler üzerine yazardı?

İsrail'in Filistin'e uyguladığı soykırım hakkında kesinlikle sessiz kalacağını düşünmüyorum. Hakeza İran-Amerika meselesinde de durum aynı. Batı dünyasının bu katliamlara ve işgale karşı sessizliğini kendi ifadesiyle "Avrupa'nın maskeli hümanizmi" olarak değerlendirirdi. Batı'nın insan hakları söyleminin yalnızca "kendinden olanlar" için geçerli olduğunu, Filistin söz konusu olduğunda ise bu değerlerin nasıl iflas ettiğini sosyolojik bir çıplaklıkla çekinmeden yüzümüze vururdu. Meriç'in eleştirisi yalnızca Batı'ya değil, sessiz kalan İslam dünyasına da olurdu. Doğu aydınının bir kısmının bu zulme karşı takındığı tarafsız ya da Batı ağızıyla konuşan tavrını, hafızasını kaybetmiş "aydın yabancılığı" olarak değerlendirir ve onları kendi coğrafyasının acısına kör kalmakla suçlardı.

Aradan geçen yıllara rağmen Cemil Meriç'in sesi hala duyuluyorsa, sizce bugün bize en çok hangi konuda sesleniyor?

Bu denli çok yönlü bir münevverin yalnızca bir konuda seslenmesi beklenebilir. Belki de Türk Dili ve Edebiyatı mezunu olmam hasebiyle dil hassasiyeti diyebilirim.

Dil sevdalısı Meriç'in on dört yaşındaki yazısından son yazısına kadar kelimeleri özenle seçmesi dikkat çekicidir. Dilin yozlaşmasını, kavramların içinin boşaltılmasını toplumsal hafıza kaybı olarak görür. Onun düşünce dünyasında her bir sözcük, tarihin ve kültürün taşıyıcısı birer kale, bir medeniyetin namusudur. Türkçenin ne denli zengin olduğunu bize yeniden hatırlatır, dil bilincini ve kelimelere saygı duymayı öğretmeye devam eder.

Son olarak, vefat eden bir yazarın dijital arşivini oluşturmak sizin için nasıl bir tecrübedir?

Tarif etmek zor. Yalnızca teknik bir çalışma değil, kültürel, entelektüel, kişisel anlamda derin izler bırakan bir yolculuğa çıkardı. Bir fikrin Meriç'in zihninde nasıl doğup olgunlaştığına tanıklık etmek, yazının tüm serencamını görmek beni hem çok duygulandırdı hem de çok geliştirdi. Meriç'in görmeyen gözlerine, fiziksel engellerine rağmen kaybetmediği, uzun saatler süren çalışma azmi, sabrı, odaklanması, güçlü hafızası, entelektüel anıt inşa etmesi, kendi çalışma saatlerini sorgulattı.

Nursena Soylu

Mektuplar çok kıymetli

Dijital arşivin kapıları aralandıktan sonra sıra, bu büyük birikimin okurla buluşacağı kitaba geldi. Cemil Meriç'in notlarını, mektuplarını ve çalışma evrenini titiz bir editöryal süreçten geçirerek yayına hazırlayan Nursena Soylu ile, bu özel çalışmanın arka planını konuştuk.

Kitabın editörlük sürecine nasıl dahil oldunuz?

Kitap üzerinde çalışma sürecim sevgili Prof. Dr. Ümit Meriç'e asistanlık yaparken başladı. Temel görevim Ümit Hoca'nın kitaplarının hazırlık sürecinde kendisine destek olmak ve kitaplarının editörlüğünü yapmaktı. Böylece üçü yayınlanmış altı

kitapta Ümit Hoca ile çalıştık ve hali hazırda da devam ediyor çalışmalarımız. Ümit Hoca, zaman zaman Düccane Cündioğlu Bey'in kendilerine teslim ettiği ve eski asistanının da üzerinde çalıştığı bir "İlk Yazılar" dosyasından bahsediyordu. Ancak çalışma muhtelif sebeplerle hitama erememişti. Ümit Hocam, 2024'ün 16 Aralık gecesi bana İletişim Yayınları'ndan kendisine verilen "Cemil Meriç'in Dijital Arşivi Hard Disk"ini incelemem için verdi. Çok kapsamlı bir terekeyle karşılaştım tabii. Ancak algıda seçicilik de olabilir elbette, ilk dikkatimi çeken dosya "Elaziz'den Mektuplar" dosyası oldu. *Jurnal*'deki mektuplardan haberdardım fakat Elaziz'deyken yazdığı mektuplarını bilmiyordum Meriç'in ve arşivde o dosyayı açmış oldum ilk olarak. Yaklaşık 40 sayfalık olan bu dosya Latin harfleriyle yazılmıştı ve bolca "....." şeklinde boşluklar içeriyordu. Bir çeviri denemesi olduğunu anlamak zor değildi. Bazı cümleler de anlamsızdı ancak muhteva gurbetteki yeni evli delikanlının, hasretini çektiği eşine yazdığı aşk mektuplarıydı. Hocaya "Hocam babanızın, anneniz Fevziye Hanım'a yazdığı mektuplar da oldukça güzelmiş, neden hiç bahsetmediniz bana?" diye sorduğumda Hoca şaşırıp, çünkü bu mektuplardan hiç haberi yoktu. Sonradan anladık ki abisi Mahmut Ali Bey, Cemil Meriç külliyyatı üzerinde çalışırken bu mektuplara rast gelmiş ve kim olduğunu bilmediğimiz bir zata tercüme ettirmişti. Başarısız bir girişim olarak kalmıştı bu da. Ardından tabii mektupların orijinallerine ulaşmak için biraz beklememiz gerekti. Cemil Meriç'in torunları vasıtasıyla ulaştık ve ben orijinaler üzerinden yeniden bir çeviri yaptım. Mektuplar öyle değerliydi ki aileye kalmasına Ümit Hoca'nın gönlü razı gelmedi

ve yayınlamak istedi. Böylece "İlk Yazılar" dosyasıyla mektupları birleştirmeyi teklif etti. O dosyaya erişimim de olunca bazı yazıların eksik olduğunu, bulunamadığını ya da dosyaya sebebini tayin edemediğim şekilde eklenmediğini gördüm. Böylece o dosya için de bir arşiv taramasına giriştim.

En çok hangi noktada hassasiyet gösterdiniz ve zorlandınız?

Aslında ikisi de aynı diyebilirim. Yazılar 1933-1953 yıllarında farklı dergilerde yayınlanmış oldukça değerli eleştiri yazıları. Alanımdan dolayı her çalışmada mümkün mertebe yazara sadık kalınmasını savunuyorum. Ancak bazı kelime tercihlerinin Cemil Meriç tarafından mı yoksa dergiler tarafından mı yapıldığını kestirmek zordu. Bilhassa eser ve yazar isimleri bizi en zorlayan hususlar oldu. Çünkü her yazıda farklı tercihler vardı. Bariz redaksiyon hatası olan yazımlar da mevcuttu. Son kertede tutarlılık adına önceki 12 kitapla uyumlu hale getirilmesine karar verdik. Bununla birlikte elimizdeki orijinal mektuplar karmaşıktı, bir tarih sırası yoktu. Kronolojik hale getirmemiz için uzun mesailer yapmamız gerekti. Ümit Meriç hoca rehberliğinde bir sıralama yaptık.

Cemil Meriç'in üslubunu korumak adına nasıl bir editöryal yaklaşım benimsediniz?

Olduğu gibi yayınlanacak mektuplar. Ancak *İlk Yazılar*'da yayıneviyle de iletişim kurarak zamanında Meriç külliyyatında mezkûr kelimeler nasıl tercih edilmişse oradan ilerlemeye karar verdik. Yolun sonunda 13 kitapta da aynı tercihler yapılmış olacak.

Ablasına mektupları beni çok etkiledi

Kitabın hazırlık sürecinde sizi en çok etkileyen pasaj hangisiydi?

Meriç'in Fevziye Hanım'a değil ancak evliliklerinden iki ay sonra ablası Zehra Hanım'a içini döktüğü bir mektuptan pasajları diyebilirim. Çünkü henüz yirmi beş yaşındaki yeni evli birisi olarak Meriç bazı şüpheler taşıyor. Zihnine ve gönlüne bir medcezir hâkim. Kendisi için şöyle bir durum tespiti ve tahlili yaparak başlıyor mektubuna "Muztarıydım, yalnızdım, perişândım. Enerjim, zekâm, mesâim serseri bir hayatın çamur dolu kucağında kirleniyor, velûdiyetini kaybediyor, endişe verici istikâmetlere teveccüh ediyordu. Bir taraftan büyük işler yapmak, şahsiyetimi ebediyete damgalamak imanı, istidâtlarıma, üstünlüğüme olan sarsılmaz kanâatim. Diğer taraftan melûn, müstekreh ve her adımında bir inkisâr pusu kuran bir hayat şekli..." Bu satırlar Meriç'in bence ömrü boyunca yaşadığı tüm medcezirlerin, dilemmaların, gencin özeti niteliğindedir. Buradaki potansiyeleli bir türlü gerçekleştirme imkanı bulamamış genci nazîâne çok kıymetli buluyorum.

Kızı Ümit Meriç annesine yazılan mektupları görünce nasıl tepki verdi?

Cemil Meriç'in eşi Fevziye Hanım'a yazdığı bu aşk ve hasret dolu mektupları okudukça kızları Ümit Hoca'nın zaman zaman "Nursena, babam annemi çok sevmiş." dediği o farkındalık anları çok çok değerliydi. Ümit Hoca o anlarda adeta bir kız çocuğu sevincinde oluyor çünkü.

KÜBRA SÖNMEZİŞİK
kubrasonmezisik@gmail.com

Sanat: İnsanın en parlak, en yüzeysel aynası

Sanat gerçekten nedir?

Sadece güzel olanın üretimi mi, yoksa insanın kendini aşmaya çalıştığı o görünmez eşik mi?

Sanat, en başından beri aşkın olana yani insanı kendi sınırlarının ötesine taşıyan o derin deneyime açılan bir kapıdır. Görünmeyeni görünür kılmaya çabası... Metafizik olanın biçim kazanmış hâli... Bu yüzden sanat, yalnızca estetik bir uğraştan çok varlığın kendisine dair bir tanıklıktır.

Bugün bu tanıklığın biçimi değişiyor. Modern dünyada sanatın bu derin boyutu yavaş yavaş çözüyor. Hem yüceltilmiş sanat hem de bağlarından kopmuş eğlence, artık ortak bir alanda buluşuyor. Hatta giderek birbirine dönüşüyor; sanat, eğlencenin aurasına kapılıyor. Yüzeysel çoğalan şeyler artarken, derinlik geri çekiliyor.

Eğlence kültürü bu dönüşümü belirli biçimlerde hızlandırıyor. Sabır ortadan kalktı, kültür eğlenceye dönüştü. Eserler daha hızlı algılanabilir, daha çarpıcı ve daha "anında etki" yaratacak biçimde sunuluyor. Böylece sanat, zaman isteyen bir karşılaşma olmaktan çıkıp, hızla tüketilen bir deneyime dönüşmeye başlıyor.

Günümüz eğlence biçimleri saf bir neşeden çok, parçalı ve hibrit deneyimler sunuyor. İzlemek, kaydırmak, tepki vermek ve tüketmek birbirine karşılıyor. İlk bakışta bir zenginlik gibi görünse de çoğu zaman varoluşsal sıkıntıdan uzaklaşmaya hizmet ediyor. Eğlenme hâli, fark edilmeden bir oyalanma, bir erteleme biçimine dönüşebiliyor. Artık sanat kültür ve tarihi temsil etmek yerine, anma ritüellerine veya eğlence resmigeçitlerine bırakılıyor. Hız çoğaltmıyor yalnızca daha az hissetmeyi sağlıyor.

Tarihte eğlence "hafif", sanat ise "ciddi" olarak konumlandırılmıştı. Bugün ise bu ayrım giderek siliniyor. Sanat da eğlenceye yaklaşırken, derinleşme ihtiyacı ile yüzeysel kalma eğilimi arasındaki gerilim daha görünmez bir hâl alıyor. Martin Heidegger'in "kafa dağıtma" kavramı burada anlam kazanıyor. İnsan, eğlence aracılığıyla ölüm gerçeğini ve varoluşun ağırlığını erteliyor muydu yoksa? Bugün bu erteleme daha yaygın; bir festival alanında gözleri ışığa kilitlenen bir kalabalık... Geçici bir hafiflik sunuluyor, ama çoğu zaman hız ve yüzeysellik galip geliyor.

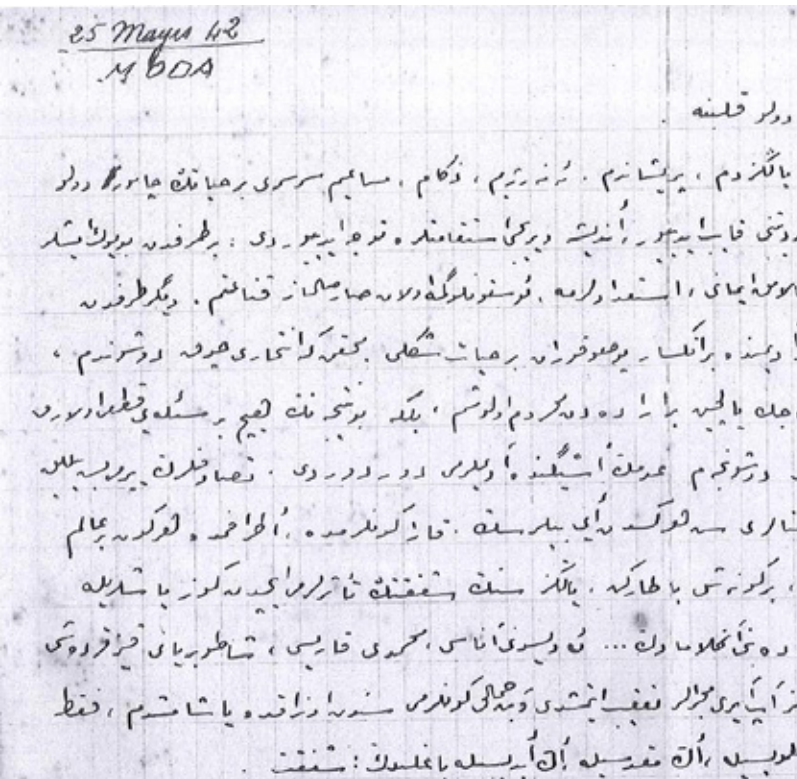
Oysa var olmak kolay ve hafif değildir. Acı yalnızca olumsuz bir durum değil; insanı derinleştirir. Eğlence ise çoğunlukla yüzeysel kalır; geçici bir hafiflik sunarken derinliği iskalır.

İnsan, bir Venedik Bienali sergisinde eserlerle etkileşim kurarken veya Burning Man'de kendi geçici heykelini inşa ederken, farkındalığın ve katılımın yoğunluğunu deneyimler. Aynı anda, büyük bir pop müzik festivalinde sahneler arasında koşuşturmak, deneyimi görsel-işitsel bir akışa indirger; derinlik kaybolur, hız kazanır.

İmgelerin rolü de köklü biçimde değişti. İnsanlık tarihinin başında imgeler dünyayı anlamlandırmak için başvurulan araçlardı; bugün ise deneyimin kendisine dönüşüyorlar. Bu dönüşüm, özellikle festival alanlarında belirginleşiyor. Sanat ve eğlence arasındaki gerilim mekânın kendisine yansıyor: Bienallerde sessizlik, dikkat ve deneyim bir arada yaşanırken; büyük açık hava müzik etkinliklerinde ritim, ışık ve hızlı görsellik ön plana çıkıyor.

W. H. Auden'in dediği gibi, tüm sanatlar bir yönüyle oyundur; ama sıradan bir hafiflik değil, kuralları ve yoğunluğu olan bir deneyim alanıdır. Hem sanat hem oyun, insanı kendi dışına çıkarır ve yeni bir gerçeklik kurar. Belirleyici olan, deneyimle kurulan ilişkinin niteliğidir. Sanat da oyun da yalnızca tüketildiğinde yüzeyselleşir; katılım ve dikkatle derinleşir.

Devamı www.litrossanat.com/da

Yıllar geçtikçe sesi daha da gürleşti

Bu kitabın Cemil Meriç külliyyatındaki yerini nasıl tanımlarsınız?

Kitabın en önemli özelliği Meriç'in kitaplarını yayınladıktan sonra duyulmaya başlanan ve yıllar geçtikçe daha da gürleşen sesinin ilk titreşimlerini duyurmasında bence. Dikkatli okur neredeyse *İlk Yazılar*'ın her satırında *Bü Ülk'e'yi, Mağaradakiler'i* ya da *Kültürden İrfana'yı* yazacak olan kalemi görecektir. Her şiirin dizesinde ve her mektupta da *Jurnal*'deki Cemil Meriç'i hissetmek mümkün. Tam da bu sebeple bu kitabın ilk baskısı külliyyatın 13. kitabı olacak. Ancak bu baskıları tükenip Cemil Meriç külliyyatı yeni bir çehreyle okuyucu ile buluşurken *İlk Yazılar ve Şiirler & Fevziye'ye Mektuplar* eseri külliyyatın yeni Cemil Meriç'in ilk kitabı olarak okuyucuya buluşacak.

Bu çalışmanın sizde bıraktığı etki ne oldu?

Kendimi bu süreçte oldukça şanslı hissediyorum. Çünkü Ümit Meriç Hocam'ın rehberliğinde çalıştım. Onun hem Cemil Meriç'in kızı hem de uzun yıllar boyunca en yakın çalışma arkadaşı olması, benim

metinlere yaklaşırken daha dikkatli, daha kontrollü ve daha sorumlu davranmamı sağladı. Göçmüş ancak mirası oldukça canlı bir yazarın yeni kitabı üzerinde çalışmak, edebiyat ve tarih çalışmalarındaki gibi edisyon-kritik yapmak değil sadece. Bir yandan yazara karşı, bir yandan ailesine ve hatirasına karşı, bir yandan da okura karşı sorumluluk taşıyorsunuz. Belki bu yüzden, Cemil Meriç'e yalnızca metinleri üzerinden değil, onun çalışma iklimini hâlâ yaşatan bir rehberlik içinde temas etmiş oldum.

Düşünce yolculuğunun erken durakları

Sizce bu kitap yayınlanmasaydı Türk düşünce hayatı neyi eksik bırakmış olurdu?

Bence bu derlemenin de en önemli özelliği Meriç'in ilk gençlik günlerindeki sesini bizlere duyurması. Bu yönüyle entelektüel tarih ve zihniyet tarihi çalışmalarını açısından yapbozun çok önemli bir parçası tamamlanmış oluyor. Çünkü okurlar bazen bir yazarı, düşünürü okurken eş-süremlî bir perspektif geliştiremeyebiliyor. Ancak Meriç'i önce Doğu'ya sonra da Osmanlı'ya yani kendi coğrafyasına getiren yol Batı'yı çok incelemlik bir şekilde oku-

muş ve işlemiş olması. Bu okuma ve işleme sürecinde fikirleri elbette değişiyor ve dönüşüyor. Bunun takibini yapabilmek açısından çok değerli tüm metinler.

Cemil Meriç yaşasaydı bu kitabın yayınlanmasına nasıl tepki verirdi sizce?

Özellikle mektupların yayımlanmasının onu bütünüyle rahatsız edeceğini sanmıyorum. Çünkü Fevziye Hanım, onun ifadesiyle "refika-i şefikası", hayatında çok özel bir yerde duruyor. Cemil Meriç'in bir şiirinde bu aşkı "bitmeyen bir şarkı" olarak tanımlaması benim için çok çarpıcı. Bu şarkı aile hafızasında zaten evlatlarıyla ve torunlarıyla devam ediyor; mektupların yayımlanması ise bu sevginin aynı zamanda tarihi ve edebî bir belge olarak görünür olmasını sağlıyor. Gençlik yazıları konusunda ise daha ihtiyathıym. Cemil Meriç bugün bu metinleri görse, bazılarını yeniden değerlendirmek, bazı hükümlerini tashih etmek veya onlarla yeniden hesaplaşmak isteyebilirdi. Bu yüzden bu yazıları onun nihai fikirleri gibi değil, düşünce yolculuğunun erken durakları gibi okumak gerekir. Okurun bu oluş evresini doğru tahlil edeceğini umuyorum.

Öğrencilere yol gösterecek

Genç okurların bu kitaptan almalarını umduğunuz en önemli mesaj nedir?

Yazıların hepsi Mütercim-Tercümanlık bölümlerinde okuyan ve Fransız Edebiyatı ya da Karşılaştırmalı Edebiyat eğitimi alan tüm lisans-yüksek lisans öğrencilerine yol gösterecek, çalışmalarına malzeme olabilecek metinler. Meriç'i değerlendiren onun çok yönlü bir edebiyat sosyolojisi yaptığını da gözden kaçırabiliyoruz bazen. Bu yazılar okura bilhassa bu yönünü daha kuvvetli gösterecektir diye umuyorum.

ZEYNEP KARACA
c.zeynep.karaca@gmail.com

Tek Vuruşta Ölmek, Kalan Sağlar gibi şiir kitaplarının yazarı Tuba Kaplan'ın üçüncü şiir kitabı; **Mükemmel Kurbanı Yaratmak** kısa süre önce çıktı. Kitabın kısa sürede ikinci baskıyı yaptığını hatırlatmakta fayda var.

“YAZIYLA ZITLIKLARA ODAKLANARAK BAĞ KURUYORUM”

“Mükemmel Kurbanı Yaratmak” isimli şiir kitabının sahibi Tuba Kaplan: “Tabiatımızdaki zıtlıklara odaklanmak ve kendimi keşfetmek istedim yazıyla kurduğum varoluşsal bağ ve ipliklerle. Geçen geçen bir mesele etrafında konuşuluyordu dünyaya tefekkür gözüyle bakanları iğnesiz terzilere benzetiyor. Her şey birbirleriyle bağlantılı mana iğnesini şimdi tutturabiliyorum. Bu kitaptaki bakışın eksikliği mana bakışının henüz sirayet etmemesi sadece” ifadelerini kullandı.

Tuba Kaplan

“Gece Hayvanları” adıyla açılan bölümde; uzun hayvan anlatıları var. Hayvanların ruh hâli ve bakışıyla özdeş cümleler. Hayvanlar üzerinden bir anlatı formu kurmanın temel gereksesi neydi?

Hayvan kelimesi, eski Türkçede canlı yaratık ve Arapçada yaşama, canlı olma, “h,y,w” kökünden türeyen, aynı zamanda Hayy, bir esma malum. “Aşık öldü deyu salâ verirler / Ölen hayvan durur aşıklar ölmez”. Yunus bir Hak aşığı evet peki burada nedir ölüm? Biraz anlayacak gibi oluyorum yaşamı ve ölmeden önce ölmeyi, sanırım o ölen varlıktan öte her halükârda insanın hayvan yanı. Tabiatımızdaki zıtlıklara odaklanmak ve kendimi keşfetmek istedim yazıyla kurduğum varoluşsal bağ ve ipliklerle. Geçen geçen bir mesele etrafında konuşuluyordu dünyaya tefekkür gözüyle bakanları iğnesiz terzilere benzetiyor. Her şey birbirleriyle bağlantılı mana iğnesini şimdi tutturabiliyorum. Bu kitaptaki bakışın eksikliği mana bakışının henüz sirayet etmemesi sadece. Öte yandan atı dizginlemek için ruhumun hayvan yanına ilk defa bu kadar açıklıkla yaklaştım belki de.

Keşif kendini bilmekse, bilmeye ilk defa böyle sokuldum uluyarak. İçimdeki hayvanı anlamaya çalıştım. İnsan bilinci kusurlu, insanı bilginin tek kaynağı gören insan şovenizminden ancak Rilke'yi de hatırlayarak çıktım çünkü. Rilke mesele dünyayı “açıklığı” içinde görmede hayvana ayrıcalıklı bir yer verir ve “ruh hayvanları”ndan bahseder. “İnsanın dışındaki bu dünyevi varlıklar, özellikle ‘hayvanlar’, ‘sınırsız olanı’ görebilmekte dirler Rilke'ye göre. Ve ‘hayvanlar’, aşkın alanlara, Tanrı'ya, insanlardan daha yakındır.” Rilke'ye hayranlık duyan Schimmel de *İslam ve Yarattığı Harikaları*’nda kainatın düzenine hayvanlar aleminden bakarken hayret duygusunu yeniden kurar. Eserlerindeki tasavvufi hayvan okumaları tıpkı *Duino Ağaçları*’nda ve bizim geleneğimizde çok önceden hayvan anlatılarıyla var bu ontolojik bütünlüğü ve teslimiyeti yansıtır.

Dervişlerin vahşi hayvanları uysallaştırdıkları, Hz. Râbia (a.s.)’a vahşi hayvanların saldırmadıklarından bahsedilir. Bedenlerindeki hayvanı durdurduklarından, bedeni dizginlediklerinden, tenin hırılığını terbiye ettiklerinden olsa gerek. Ferîdüddin Attar’ın meşhur eseri *Mantıkü’t-Tayr*’da anlattığı Anka Kuşu, Simurg tasavvufta yükselişi, olgunlaşmayı ve seyrüsüluku sembolleştirirler. Benim ruh hayvanım Simurg olsun isterdim. Ancak bu kitapta Rilke’nin “köpek bakışı” dediği yerdeyim belki de.

O zamanlar bakıştaki manayı bilsem saldıran, ayartan, ağına düşüren, avlayan - avlanan, tuzak kuran, salya akıtan nefsi görebilseydim eğer şaşırmazdım insandan ve kendimden gelebilecek tuzaklara. İslam tasavvuf geleneğinde nefis yadırganmıyor ata benzetiliyor ve onu tanımak için ata binen süvari benzetmesiyle ortaya çıkarılıyor. Beden acıkır, kokar, eskir süvarinin atı yönetebilmesi ruhun bedene hakimiyeti anlamına geliyor. Şimdi kabullendim insan kusurlu yine de bedeni, yani arularını kontrol etmek, “ruhun hayvanları”na gem vurmak, ruhun ızdırabını durdurmak isterdim.

“İki Artı Birde İntihar”, ev duygusundan yola çıkıyor. Ev yurt olma aidiyetle eşdeğerdir ya. Sen de ait olmanın ve yurdun formu neler?

Benim ebeveynlerim öğretmen, biz sürekli taşındık nereliyim bilemiyorum bile, her kardeşim başka bir yerde doğdu. Geniş, ağaçlı, bahçeli lojmanlarda büyüdüm. Aidiyet duygusunu tabiatın aldım bu sebeple. Çadırım yanımdaysa, ev duygum hep diri kalıyor. Bir ağaç bana ev oluyor, yurt oluyor. Yetişkin olunca da zihnimdeki ev imgesi dağıldı, ev huzurumu bozdu ve onu yıkma cesareti gösterdim. Yeniden inşa etmeyi de öğrendim ama. Bu şiirin evindeki personayı yaralıydı kurtardık, intihar onu öldürmedi. Şimdi çok daha iyi. Yaşamı yeniden yıkıp başka şekilde kurguluyor. Her dem yeniden doğmak, şükür.

“Kadının Çöpleri” şiirin var. Kadın oluşu nasıl bir birlikle anlıyorsun. Bu sadece duygusal bir oluş mu, yoksa kadın senin gözünde nasıl bir anlama bürünüyor üzerine düşünüyor?

“Mikado'nun Çöpleri” diye tiyatro oyunu var Melih Cevdet Anday'ın. İnsan ilişkilerinde derinlerde yatan çatışmalar, oyun içinde oyunlar sahneleniyor. Gerçi ben radyo tiyatrosunda dinlemiş kafamdaki bir kurguyu buraya yama atmış, iğnelemiştim, ama mana iğnesi hâlâ yok. “balık kokusu sinen odalar./denizler dolduruyorum, eve” diyerek kadının varoluşunu sevgileriyle anlıyorum ben. Olacakları anlıyor. Bir balıkçının iklimi, hava durumuna, suyun sesine çekilmesi gibi eve çekiliyor evde olacakları seziyor ama balık kokusunu çıkarıyor evden. Eve denizleri yığacak kadar kurtarmak üzerine kurulu kadınlık. Buna toplumsal cinsiyet diyebiliriz. Hayır ben feminist değilim. Yaşadığım çağı duyuyorum ve çatışma yok bu cümlelerde. Kadınlığımı inkâr etmiyorum, kimseyle de zıtlışmıyorum elbette. Gerçekten sıkıldım bunlardan ama “kadınlığın dar kalıplarından kurtulmak isteyen” aynı zamanda ruhu bir kadın hakikatini süslüyorum bu kabulde. Tabiatımızdaki tezathıkların farkındayım gemileri yakmak isteyen, asi tarafım eril mesele onu güçlü bir dişilik, dalgınlıkla, susturuyor. Pessoa, “Meryem suskunluğu” demişti, tam olarak bu. Evde bir şeyler dönüyor, ev çatlıyor sular akıyor ama

sen balığı kurtarmaya çalışıyorsun. Çünkü, bu dizeyi sonra yazacağım gibi: Tanrı sana bir dalgınlık bahsetmiş Meryem'den. Meryem önce susuyor sonra konuşuyor. Ben de bu sessiz dalgınlığı seviyorum benim eylemlerim konuşur sonradan. O ev şimdi yıkıldı. Kadını nasıl görüyorum: Güçlü, hayatta ve ayakta, iyi bir ev inşa etti bambaşka ve yeniden.

Mükemmel Kurbanı Yaratmak, hem kitabın adı hem de bu adda bir şiirin var. Nasıl bir ilişkinin sonunda kitaba bu adı verdin biraz da şiirin çerçevesinde?

Aslında tüm kurgu burada gizli. Kitaptan sonra kendimce bağ kurduğum hazırladığım tanıtım filmi Transylvania’da da bu var. Bir acı yaşayan kadın var, yaşadığı şey gerçekten acı, bunu kabulleniyor. Kitabındaki persona buradan, bu acıdan mağduriyet doğurmak istemiyor. Kabullenmek istiyor. Kurban psikolojisine girerse şiiri arabeskleşir ve yaşantısı klişeleşir...

Diane Zimmeroff’un *Kurban Tuzağından Kurtulmak* diye bir kitabı vardı. Sağlıksız ilişkilerde kurban, kurtarıcı, zorba üçgeninden bahsediyor ve insanların geçmişleri bağlamında bugün kurdukları ilişkilere getirdiği bagajlardan, bu sağlıksız üçgenden beslendiklerinden bahsediyordu. Pekala siz biriyle aşk ilişkisi yaşadığınız zaman kendinizi mağdur durumuna sokup kurban psikolojisine bürünebilir, karşı tarafa kurtarıcı rolünü bırakabilirsiniz. Ya da tersi birini kurtarmayı seçer ve zamanla zorbala-

şırırsınız. Günümüzde ilişki kurma biçimleri, başkasına kendini dayatma, kendi benliğini öne çıkarma, bağlanma problemleri elbette bana da dokunuyor çünkü ben de insanlarla ilişki kuruyorum. Ama ben psikolog değilim, şiir yazıyorum. Tüm bu ilişkilerden etkilenen bir persona yarattım ve kurban tuzağının farkındaydın bu persona. Gölge yanlarını, travmalarının, hayvani yönünün ve seçimlerin farkındaydın. Buna rağmen yanlı, acı çekti ve yanlış ilişkiler kurdu. İşte bu acıyla kurban yaratmanın karşısında duran acıyı kabul eden ama bu tezgahın farkında bir persona elimizdeki. Bu yüzden kendi kazdığı kuyunun farkında. Aralarında bir mesafe var. Ben bu kitapta o mesafeyi sevdim, mağdur değil. Yaş sürecini yaşıyor, melankolik değil. Acı bitecek ve ayağa kalkacak. Ve kalktı da. Sorumluluğunu kabul etti.

“Karaconcolos Bir Devrime” şiiri; kendinle bir çıkamaz noktası gibi. Şair nasıl düze çıkar sende hep yatay bir çizgi midir şiir?

“bir ihtimale inanmak tarihi yontmak devrimi tükürmek bir ihtilale,” demiştim. Murat Uyrakulak *To’da* devrim bir ihtimaldi ve çok güzeldi diyordu ya. Neyse ki Allah’a sığındım ben şimdi. Düze çıkmak ne demek, düz çizgi kimde bilmiyorum. Benim hayatımın yokuşları dik, fakat inişleri sağlam oldu. Bütün çizgileri sevdim. Kabul etmek ve vazgeçmenin şiiri geliyor, gelecek daha. Terziler asıl şimdi geldiler. İğnelerim yakamda, Allah Rabbül Alemin.

HAT SANATI'NIN KALBI BEYAZIT MEDRESESİ'NDE ATIYOR

RUVEYDA OKUMUŞ
ruveydaokumus@gmail.com

Türkiye'de hat sanatları üzerine ilk ve tek müze olma özelliğini taşıyan Beyazıt Medresesi'ndeki Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi 14 yıl sonra yeniden kapılarını açtı. Kültür ve Turizm Bakanlığı ile Vakıflar Genel Müdürlüğü'nün iş birliğiyle gerçekleştirilen kapsamlı restorasyonun ardından ziyaretçilerini ağırlayan Türk Vakıf Hat Sanatları

Müzesi'nde 10. asırda Kufi hatla yazılmış Mushaf'tan hattat Hafız Osman'ın kaleminden Hilye-i Şerif'e padişah hatlarından kutsal emanelere kadar eşsiz eserler sergileniyor.

Istanbul'un tarihi yarımadasının merkezindeki Beyazıt Meydanı'nda yükselen Beyazıt Medresesi beş asrı aşan tarihle her gün önünden geçip giden kalabalıkları selamlıyor. Sultan II. Bayezid tarafından 1506-1508 yılları arasında inşa ettirilen Beyazıt Külliyesi'nin bir parçası olan tarihi medrese, 1984'den beri Türk Vakıf Hat Eserleri Müzesi'ne ev sahipliği yapıyor. Beyazıt Camii'nin kuzey batısında ve biraz uzağında, klasik medrese planındaki II. Beyazıt Medresesi, merkezi bir dershanenin üç tarafında, 19 odadan oluşuyor. Bina tamamen kesme taştan yapıldığı halde dersane kısmı bir sıra taş ve bir sıra tuğladan müteşekkil. Sade silmeli, girişte kırmızı beyaz taşlar ve tacındaki tomurcuklarla ekleyici bir görünüm arz

eden Beyazıt Medresesi'nde Zenbilli Ali Efendi, Kemalpaşazade, Sadi Efendi, Çivizade Muhyiddin Efendi, Abdülkadir Efendi, Fenarizade ve Ebussuud Efendi gibi şeyhülislamlıkta bulunmuş meşhur zatlar ders vermiştir. 1509'daki zelzelede büyük zarar görmüş ve hatta tamamen yıkılmışsa da felâketin hemen ardından hızla tamir edilmiş ve şehrin en önemli medreselerinden biri olmuştur.

Osmanlı'nın son dönemi ve Cumhuriyet'in ilk yıllarında bakımsız ve harap bir duruma gelen Beyazıt Medresesi, 1918 Büyük Fatih Yangını'ndan kurtulan yoksul halkın barındığı bir sığınak, bir müddet de talebe yurdu olarak kullanılır. 1931'de İstanbul Belediyesi tarafından restore edilerek Şehir ve İnkılap Vesikaları Müze ve Kütüphanesi olarak kullanılmaya başlanan medrese binası, müze kısmının Gazanfer Ağa Medresesi'ne taşındığı 1945 yılından itibaren yalnızca İstanbul Belediye Kütüphanesi olarak hizmet verir. Kütüphanenin Taksim'de inşa edilen Atatürk Kitaplığı binasına taşınmasından (1981) sonra ise medrese binası Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından yeniden restore edilerek Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi'ne dönüştürülmüştür.

Klasik Osmanlı mimarisinin en zarif örneklerinden biri olan Beyazıt Medresesi'ndeki Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi, üç bin parçalık koleksiyon arasından seçilen Mushaf-ı şerifler, yazma kitaplar, risaleler, hilye-i şerifler, aynalı yazılar, fermanlar, tuğralar, icazetler, levhalar ve hat karalamaları başta olmak üzere 200'den fazla hat eseri ziyaretçiyle buluşuyor. Hicri 9. ve 10. yüzyıla tarihlenen, Mehmed b. İdris imzalı Küfî yazılı Mushaf müzede en eski olarak karşımıza çıkıyor. Müzede hattın ustaları Sâmî Efendi, Kazasker Mustafa İzzet, Yeserizade Mustafa İzzet, Mahmud Celaleddin, Ahmed Karahisari, Hafız Osman, Ali Haydar Bey, Mehmed Şefik Bey, Hasan Rıza, Kâmil Akdik, Necmeddin Okyay, Hamit Aytaç'ın nadide eserleriyle kadın

hattatlardan Zahide Selma, Emine Behçet Namıka, Hatice Huriye Hanım ve Müşerref Çelebi'nin zarif yazılarının yanı sıra Sultan III. Ahmed, Sultan II. Mahmud, Sultan Abdülmecid, Sultan Abdülaziz ve Sultan II. Abdülhamid gibi sanatkar padişahların hat meşikleri sergileniyor. Hat sanatının icrasında kullanılan hokka, makta', kalemtırış, mühre, kamaş kalem, makas vb. yazı malzemelerini de müzede görmek mümkün.

Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi'nde tarihi medresenin dersane kısmı ise Mukaddes Emanetler'e ayrılmış. Kâbe örtüleri, Hz. Peygamber'in az rastlanan büyüklükteki saç-ı şerifi, kabrinden alınmış turab-ı şerif, elbisesinden parçalar, kuşak-ı şerifi ile Hz. Hasan'ın

kabir toprağı, Mekke, Medine, Mina ve Müzdelife'yi tasvir eden minyatürleri burada görülebiliyor.

Müzenin huzurlu bahçesinde ise büyük hattatlardan Sâmî Efendi ve Mustafa İzzet'in imzalarını taşıyan taş kitabeler ile ressam, hattat ve muvakkit Ahmet Ziya Bey tarafından yapılmış iki adet güneş saati dikkat çekiyor.

Beyazıt Medresesi'nin tarihi atmosferi içinde zengin koleksiyonuyla hat sanatının asırlık mirasını günümüze taşıyan Türk Vakıf Hat Sanatları Müzesi, yazı tarihinin katmanları içerisinde adeta bir keşif yolculuğuna davet ediyor.

DİLBER DURAL
duraldilber@hotmail.com

Kültür sanat sezonlarını tarihi şahsiyetlere atfetme geleneğini sürdüren Esenler Belediyesi, 2025-2026 kültür sanat sezonunu *Işık Doğudan Gelir, Bu Ülke ve Bir Dünyanın Eşiğinde* gibi pek çok eseriyle yakın tarihimizin en önemli

mütefekkirlerinden biri olan Cemil Meriç'e ithaf etti. Yazar, çevirmen ve mütefekkir Meriç, "Muhteşem bir maziye, muhteşem bir istikbale bağlayan bir köprü olmak isterdim, kelimedem, sevgiden bir köprü..." diyerek aslında fildişi kulesinden dışarıya, insana ve hakikate uzanıyordu. "Kimim ben?" sorusuna "Hayatını Türk irfanına adayan münzevi ve mütecessis fikir işçisi" ifadelerini kullanarak da kendi portresini çizen Meriç, tam anlamıyla onun şahsında teccessüm eden o "mütefekkirlik" kavramının da sınırlarını belirliyordu. Peki, Cemil Meriç'in o sarsıcı duruşunda izlediğimiz "mütefekkirlik" tam olarak neydi ve bugün nereye gitti?

Litros Sanat olarak bu sayımızda; Dursun Gürlek, Ali Saydam, Necip Tosun, Feridun Andaç, Mehmet Narlı ve Mustafa Armağan ile "mütefekkirlik" kavramının dünden bugüne geçirdiği o sancılı kabuk değişimini, dijital çağın önümüze koyduğu sınırları ve Cemil Meriç'in bu yavan çağda hâlâ bir yıldız gibi parlayan mirasını masaya yatırdık.

MÜTEFEKKİR OLMAK İÇİN ÇOK KELİME BİLMEK DE YETMİYOR

Eski kıymetini kaybetti

Ali Saydam: Zihinsel tekâmülün evrelerini şöyle sıralamak mümkün: Veri, enformasyon (malumat), bilgi, bilgelik. Veri; tasnif edilmemiş girdidir. Örneğin, İstanbul'un nüfusu. Malumat ise; tasnif edilmiş veridir. Örneğin; kadın/erkek oranı, eğitim, gelir durumu vb. Bilgiye gelince; malumatın yorumlanmış halidir.

Peki, bilgelik nedir? Bilgelik, ruhun en üst düzeyde tekâmülü ile bilginin reddiyesini oluşturup doğayı, bireyi ve toplumu bir üst akıl aşamasına taşıyacak donanıma sahip olmaktır. Münevver (entelektüel) bilgili olan kişidir; mütefekkir ise bilge olan. İlkel komunal toplum - tarım toplumu - sanayi toplumu ve bilgi toplumu tekâmül çizgisinde, sonuncusuna takılıp kalınmışlık, bilginin yeniden üretimini ve tüketimini yani "entelektüelliği" geliştirirken, "bilgeliliğin" önünü tıkamıştır. Bu nedenle mütefekkirlik eski kıymetini kaybetmiş olup çağımızda yeni bilgiler yetişmemektedir. Toplumumuzun en tekâmül etmiş ruh ve düşünce insanlarından biri olan Cemil Meriç, rehber insanlar için getirilmiş o ünlü tanıma birebir uyuyordu; "Yolu biliyordu; yolu gösteriyordu ve yolu yürüyordu." (He knows the way; he shows the way; he goes the way) Bizce, eserlerinin şahikası olan *Bu Ülke*'yi hazmetmeden bu ülkede ruh - zihin - beden tekâmülü konusunda katma değer üretmek imkânsızdır.

Cemil Meriç

Dursun Gürlek "Mütefekkir olmak için çok kelime bilmek yetmiyor" diyor. Ali Saydam çağımızda yeni bilgelerin yetişmediğini vurgulayarak mütefekkirliğin eski kıymetini kaybettiğini söylüyor. Necip Tosun yüzyıl öncesinin fikir adamlığının yerini uzmanlığa bıraktığına dikkat çekerken, Feridun Andaç, Meriç'in okuma yordamını insanlara anlatmamız gerektiğinin altını çiziyor. Mehmet Narlı dijital enformasyonun hafızayı kararttığını belirtirken, Mustafa Armağan soruyor: "Bu yavan çağda Cemil Meriç'in acısını kim duyabilir ki?"

Cemil Meriç kelimelerin hükümdarıdır

Dursun Gürlek: İnsanı özelleştiren ve güzelleştiren "düşünce"nin Osmanlı Türkçesindeki adı, tefekkürdür. Mütefekkir de kelime hazinesi son derece geniş olan ve hazinenin mücevherlerini yerli yerinde kullanan kimse demektir. Merhum Cemil Meriç, bu tarife tam anlamıyla uyan bir mütefekkir. Onun bu özelliği, bütün eserlerinde açıkça ve olanca üslup zarafetiyle görülmektedir.

Cemil Meriç, dil ustasıydı ve nesebi gayr-i sahih sözcüklere yazılarında ve konuşmalarında asla yer vermezdi. Türkiye'de Fransızca'yı en iyi bilen ve bu dil ile tercümeleyen yapan biri olduğu halde, yazarken de, konuşurken de yabancı kelime kullanma veya kullanmama konusunda gerekli hassasiyeti gösterirdi. Bu konudaki bir hâtıramı kısaca nakledeyim. Rahle-i tedrisinde bulunduğum günlerden birindeydi. Bir ara, önümdeki masada duran kitabın adını sordu. "İslam Prensipleri" dedim. Hayret, dedi. Hem İslam'dan söz ediyor hem de kitabın adına Frenkçe "prensi" kelimesini yerleştiriyor. Ben de şaşırılmıştım ve eserin ismi ne olmalıydı hocam diye sormuştum.

"İslam Esasları" olmalıydı, cevabını vermişti. Demek ki, mütefekkir olmak için çok kelime bilmek de yetmiyor; kişinin ana dilinin ana özelliğini koruması için hangi kelimeyi yahut hangi cümleyi nerede ve nasıl kullanması gerektiğini de çok iyi bilmesi icap ediyordu. Ahmed Hâşim, Süleyman Nazif hakkında, o kelimelerin serdarı diyordu. Bir benzetme yapmak gerekirse, biz de Cemil Meriç, kelimelerin hükümdarıdır diyebiliriz. Cemil Meriç'in dile hâkimiyetini gösteren diğer bir özelliği de geniş ve ilgi çekici anlamları kısa, lakin vurucu cümlelerle dile getirmiş olmasıdır. Buna en çarpıcı örnek, *Bu Ülke* isimli kitabıdır. Mütefekkir, müteşebbis insandır. O, her teşebbüsüyle bilgi ve sanat hazinesine yeni mücevherler kazandırır!

Edebiyatçı ile düşünür birbirinden ayrılmazdı

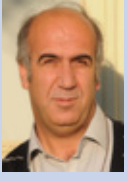

Necip Tosun: Düşünce dünyamıza baktığımızda erken dönemde mütefekkir; sosyoloji, ahlak, din, edebiyat, devlet yönetimi gibi birçok alanlarda kapsayıcı bilgi ve donanıma sahip bir kişiydi. Her alanda düşünce üretiyor, görüş belirtiyordu. Böylesine geniş bir ilgi alanında bilgi sahibi olduğu için daha derinlikli, kapsayıcı düşünceler ortaya çıkabiliyordu. Diğer yandan bizde edebiyatçı ile düşünür kesin çizgilerle birbirinden ayrılmazdı. Bu dönem yazarlarında bürokratik görev, edebiyat, gazetecilik iç içe geçmişti. Örneğin Ahmet Midhat, Namık Kemal, Şinasi gazeteci olmaları yanında aynı zamanda edebiyatçıdır. Dönemin yazarları sadece edebiyata değil, siyasete, hukuka, sosyal yaşama ilişkin görüşler ileri sürer her alanda söz alırlardı. Dönemin aydınları, bürokrasi, rüşvet, sosyal çözülme konularını yazılarında, eserlerinde işlemişlerdir. Örneğin Namık Kemal devlet içinde anayasa hazırlayan komisyonda yer almıştır. Bugün ise daha çok bir uzmanlaşma söz konusudur. Dolayısıyla tarih alanında farklı, edebiyat alanında farklı, hukuk alanında farklı uzmanlar vardır. Her alanda akademisyenler, araştırmacılar ve uzmanlar yer almaktadır. Bu anlamda mütefekkir kavramı geçmişteki anlamından çok farklı bir yöne evrilmiş, dönüşmüştür.

Yüzyıl öncesinin fikir adamlığı yerini uzmanlığa bıraktı

Ahmet Hamdi Tanpınar, Kemal Tahir, Peyami Safa, Nurettin Topçu, Sezai Karakoç, İsmet Özel gibi edebiyatçı-düşünce adamları çağımızın mütefekkirlerinden ilk akla gelen isimler. Bu yazarlar ülkemizde entelektüel, kuşatıcı bilgiye sahip, dünya edebiyatından ve fikir hareketlerinden haberdar, tarih ve plastik sanatlara vakıf yazarlardır. Ama yüzyıl öncesinin fikir adamlığı yerini uzmanlığa bıraktı. Cemil Meriç ise sanattan tarihe, sosyolojiden dine kadar çok geniş bir alanda coşkulu görüşler dile getirmiş, son yıllarda ülkemizde yetişmiş en donanımlı düşünce adamlarından biridir. O, medeniyetimizin, birikimimizin, kültürümüzün günümüz dilinde izahına girişmiş, temel kavramları yeniden yorumlamıştır. Kendisine; insanını, tarihini, kültürünü unutan ülke halkını ve aydınını uyarma görevi veren Meriç, tüm eserlerinde, inandığı kültür ve medeniyet davasını insanlara aktararak, "muhteşem bir maziyi, muhteşem bir istikbale bağlayan bir köprü" olmak istemiştir. Bütün bunları da tarihi ve sosyolojik bir görüş olarak disipline etmiş bir fikir işçisidir. Yaşadığı dönemde olmasa bile günümüzde Cemil Meriç'in hak ettiği yeri bulduğunu söyleyebiliriz.

Tefekkür de mütefekkir de hâlâ varlığını sürdürüyor

Mehmet Narlı: "Tefekkür", örgün eğitimin, güncel politığın, hatta popüler okur yazarlığın içinde yok; sadece anlamını değil lafzını da korumuyor. Onunla birlikte teemmül, tahayyül, tasavvur kavramları da yok. Sadece "düşünmek" fiili kullanılıyor. Dolayısıyla özne olarak "mütefekkir" de yok. Popüler eğitimin ve kültürün içinde bir "düşünce adamı" kavramı var ama asla mütefekkir anlamını karşılamıyor. Ancak nitelikli zihinlerde, tefekkür de mütefekkir de hâlâ varlığını ciddi biçimde sürdürüyor. Dünya, Antik Yunan'ın fizik ve metafizik filozoflarını gördü, temel referansları Kur'an olan ve mülhaza zemini Yunan düşüncesi olan büyük İslam filozoflarını gördü. Aydınlanma, bilim çağı Avrupa'da büyük düşünürler yetiştirdi. Yaşadığımız yıllarda da Avrupa dışına taşmış bir tefekkür ağı var. Ancak dijital enformasyon, hafızanın derinliğini, nesnenin gerçekliğini kararttığı için en azından bu zamana kadarki tefekkür biçiminin ve içeriğinin devam edip edemeyeceği konusunda ciddi kuşklar var.

Sıkı ve keskin bir üslup

Cemil Meriç: Derin ve geniş bir zihin, kıvrak bir idrak; sıkı ve keskin bir dil. Doğu'nun ve Batı'nın düşünsel ve edebi süreci içinde koşarak geçen ama her geçtiği bilgi kuramını, kültürü birbirine çarparak kendini yaratan bir entelektüel. Onun en büyük mirası, "Bizler ki aynı kitaba baş eğen insanlarız; bizden yakın akraba mı olur" sözüdür. Çünkü bu, hem zihni derinliğin ve aidiyetin keşfidir hem de kendisinden sonrakilere el uzatmaktır. Uzanan eli tutmak isteyen kişiler var. Ama o, hâlâ kendi yolculuğuna katılmak durumunda olanları bir fiske boşluğa düşürecek tek ü tenha bir yıldız gibi parlıyor.

Mütefekkir çağını sorgulayandır

Feridun Andaç: Aydın, bütün zamanların içinde dönemlerine göre biçimlenerek gelen bir kavram. İnsanlığın tarihinde düşünen, soran sorgulayan, bilginin ışığında kendini var eden ve dünyaya insana topluma bakma biçimini sorgulama bilinciyle var eden kişi. İster istemez çağına bakan, gören, sorgulayandır. Elbette geçerliliğini koruyandır. İçinden geçilen zamanın ruhunu kavrama bilinciyle örtüşen bir bakış/duyuş insanı olduğuna göre aydın...Sormaya sorgulamaya bilginin, bilimin ışığında devam eder. Az da olsa varlığın toplumların öncüsü, vicdanı olmuştur. Günümüzde bu soy aydınların varlığından söz edebiliriz. Sesini yükselten, her türlü zorluğa/zorbalığa karşı insanlığın vicdanı olmaya devam eden aydınlar vardır.

Cemil Meriç'in okuma yordamını insanlara anlatmalıyız

Ben Cemil Meriç'in yeterince anlaşıldığını, hatta okunabildiğini düşünmüyorum. Onun bir aydın olarak mirası, birikimini önemsiyorum. Düşünen, bilen, sorgulayan biridir Meriç. Ama bunun bilginin/bilimin ışığında olabileceğini de bize

anlatandır. "Jurnal"lerine yansyanları okumak bile onun aydınlanmacı bakışını, aydın olma sorumluluğunu gösterir bize. Toplumun vicdanı olan bir aydının bakışını sıklıkla hatırlar. "İyi insan" olabilmeyen yolu toplumda aydınların çoğalmasıyla mümkün. Günümüzde en temel eksiklerimiz giderek okumayan, sorgulamayan; hatta görmeyen bir toplum olmaya doğru hızla ilerlememiz. İşte Cemil Meriç bilinci, bakışı o nedenle gerekli bize. Aydın olma sorumluluğunu bilmeden ve çağını sorgulamadan geç. Meriç bunu bize anlattı. Sanırım onun okuma yordamını insanlara anlatmalıyız.

Bu yavan çağda Cemil Meriç'in acısını kim duyabilir ki?

Mustafa Armağan: Gerek üniversite hocalığı gerekse her alanda sergilenen konuşma becerisi: Günümüzün sözcü mütefekkir. Akademisyen terimi Fransız Akademisi'ne üye olarak atanan "Ölümsüzler"i anlatırdı ve mütefekkir'e daha yakındı. (Düşünün, Voltaire gibi iğneli bir kalem 33 No'lu koltuğun sahibiydi.)

Cemil Meriç, bir kuyrukluyıldız gibi deşip geçti dünyamıza. Kuyruğundan serptiği tozlar gözlerimizi kamaştırıyor. Çünkü başka bir iklimden gelmişti, aşınası olmadığımız öteki dünyadan. Gariptir, gurbettedir mirası bunun için. Neredeyse bütün bir 19. asır onun sayfalarında dile gelir. Yerlisi ve Avrupalısıyla.

Biz ne yerli olabildik ne de Avrupalı. Gordon Wright, Michelet'nin *Fransız Devrimi'nin Tarihi* adlı kitabının İngilizce baskısına yazdığı önsözde şöyle demişti: "Bu yavan çağda kim Michelet'yi okumak ister ki..." Ben de "Bu yavan çağda Cemil Meriç'in acısını kim duyabilir ki?" diyorum. Duyamayan anlayabilir mi hiç?

K İ T A P L I K

EFDAL OKÇU

efdalokcu33@gmail.com

YAZAR ADAYLARI İÇİN: “CEVAPLANMAMIŞ SORU BIRAKMAMAK!”

Yazın dünyasında yazar adaylarına rehberlik etmek amacıyla kaleme alınan kitapların sayısı azımsanmayacak seviyededir. Bunun son dönemdeki örneklerinden biri de Abdullah Harmancı ve Fatma Zehra Aydemir tarafından yaratıcı yazarlık konusunda, özellikle de çocuk edebiyatı alanında “cevaplanmamış soru bırakmamak” iddiasıyla yazılan *Çocuklar İçin Nasıl Yazmalı?* kitabıdır.

Kitap, kısa bir ön sözün ardından okuru soru-cevap bölümüyle baş başa bırakıyor. Bu tarz kitaplarda sıkça rastlanan; cevapların gereğinden fazla uzun tutulması ile bir süre sonra benzer noktaların tekrar edilerek her cevabın aynı kapağı çıkması durumu, burada görülüyor. Aksine, her soruda konunun can alıcı noktaları özlu bir şekilde açıklanarak okurun ilgisi canlı tutuluyor. Kitabın kısa sürede okunabilecek bu pratik yapısı, okuyucuyu yazarlık yolculuğunun gerçekleriyle hızlıca buluşturuyor.

Eser, daha ilk soruda gerçek anlamda yazmanın; bir sağaltım, bir hobi ya da iyi gelen bir fiil olarak görülmemesi gerektiği uyarısıyla başlıyor. Çünkü Harmancı'ya göre yazarlık, her şeyden önce bir adanmışlık olarak tanımlanıyor. Eğer bu yola çıkılıyorsa, “Ben bugüne kadar ismini edebiyat tarihine yazdırmış kalemlerin yanına adımları yazdırmalıyım.” demek gerekiyor. Bu yüksek iddiayı taşımayan, bu adanmışlığı göze alamayan bir kalemin çocuk edebiyatında sonuç alması da mümkün görülüyor.

Harmancı ve Aydemir, bu adanmışlığı sadece masa başı bir yalıtılmışlıkla da sınırlamıyor; yazarın edebiyat dünyasının içinde fiziken de bulunması gerektiğini hatırlatıyor. Çünkü edebiyat, tek başına üretilen bir metinden fazlasıdır; o, kendi sosyolojisi, dostlukları ve tartışmaları olan kültürel bir habitattır. Bu habitatin kapısı ise dergilerdir.

Kitapta, geçmişten günümüze yazar biyografilerine bakıldığında, yazarların edebiyat kaflesine dergiler aracılığıyla

katıldığı, “kanon” denilen yapının tam da bu dergilerde inşa edildiği gerçeğine dikkat çekiliyor. Harmancı ve Aydemir, bu sürecin merkezinde dergilerin yer aldığını vurguluyor. Bu nedenle de kanona dahil olmak, edebiyat dergilerinde yazmakla mümkün oluyor. Çocuk edebiyatı dergileri, bir yazar adayını sağlıklı bir şekilde yayınevlerine taşıyacak ve çocuk edebiyatı ağına dâhil edecek en kestirme ve sağlam yol işlevi görüyor. Çünkü dergilerin inşa ettiği bu kanonik hafıza, yazar adayını sadece sektörel bir ağa dâhil etmekle kalmıyor; onu estetik bir dile de hazırlıyor.

Kitabın merkezinde yer alan önemli yaklaşımlardan biri, sanatın diline ilişkin yapılan şu değerlendirmedir: “Sanatın dili dolaylıdır. Sanat eseri bize doğrudan bir şey söylemeyi amaçlamaz. Herkes başka anlamlar yükleyebilir sanat eserine. Sanat eseri tebliğ etmez, telkin eder.” Doğrudan ideoloji pompalamayan, herkesin başka anlamlar yükleyebileceği o estetik “dolaylama diline” ulaşmak da her yazar adayının en büyük sınavıdır.

Eserde, sanatın dolaylama dilinin kurulabilmesinde felsefe ve oyundan destek alınabileceğini öğreniyoruz. Felsefe okumayan bir yazarın dünya ve sanat bakışının daima güdük kalaçağını belirten yazarlar, diğer taraftan en ciddi konuyu yazarken bile metne “oyun” kavramının dahil edilmesi gerektiğini savunuyor. Çünkü oyunlar; didaktik üslupla parmak sallamalardan uzak durarak çocuğun dünyasına yeni buluşlarla, estetik pencereler açarak sızabilmenin yollarını bulma alanlarıdır. Bilindiği gibi postmodern edebiyat da anlatıyı bir oyun gibi sunma amacına dayanmaktadır.

Çocuklar İçin Nasıl Yazmalı? kitabı, çocuk edebiyatının yetişkinin kendi çocukluğuna duyduğu özlemin bir tatmin sahası olmadığını; nostalji tuzağına düşmeden, doğrudan “çocukça” bir bakış açısı geliştirebilmenin hayatiyetini vurgular. “Çocuk şiiri nasıl yazılır?” sorusunda karşımıza çıkan “buluşçu estetik”

kavramıyla da bu bakışın edebî formülünü verir.

Çocukları nasıl koruyacağız?

Peki, bugünün popüler kültür kuşatmasındaki çocuklarımız büyüdükünde okuma tercihleri ebeveyn kontrolünden çıktığında ne yapacağız? Çocukları bu estetik dile nasıl çekeceğiz? Kitabın bu konudaki iyimser ve gerçekçi yaklaşımı umut vericidir. Zehra Aydemir: “Okuma zevki oluşmuş bir çocuk, ‘haz odaklı ergen kitaplarından’ hevesini aldıktan sonra, er ya da geç gerçek edebiyatın o nitelikli, estetik diline geri dönecektir.” der. Önemli olan bugünün çocuğuna “çocukça” bir yetkinlikle yaklaşabilmektir. Bu noktada Harmancı, mihver sorusuyla zihinleri uyarır: “Bilgisayar oyunlarının, dijital dünyaların içinde yaşayan bir çocuğun zihnine, tüm bunlardan habersiz bir yetişkinin girmesi nasıl mümkün olabilir?..”

Kitabın en güçlü taraflarından biri de çağın ruhunu, günümüz dünyasının hızını ve gerçeklerini iskalamıyor oluşudur. Çocuk edebiyatının nispeten daha dinamik yapısı da göz önünde bulundurulduğunda, bu alandaki rehber kitapların güncelliğinin önemi daha net anlaşılır. Çocuk edebiyatında STEM vb. yeni eğitim metotları, siber dünya ve yapay zekâ destekleri gibi konuların ele alınması, eserin zamanı yakaladığını gösteren nişanelerdir.

Çocuklar İçin Nasıl Yazmalı? kitabında, izlenen yöntemlerden birisi de ilgili referansların metinde uzun listelerle değil de nokta atışla paylaşılmış olmasıdır. Şöyle ki:

Çocuklar için denemeler yazmak isteyenlere tek öneri olarak Gökhan Özcan'ın *Kim Duma Dum Kime* kitabı sunulurken; çocuk şiiri için Vural Kaya'nın *Bir Şiir Sana Bir Şiir Bana* eseri mutlaka okunması gerekenler arasında sayılıyor. Ufuk açıcı bir okuma için Roald Dahl'ın *Küçük Adam Büyürken* kitabı işaret edilirken, çocuk edebiyatı teorisi dendiğinde “Üze-

rinde Mustafa Ruhi Şirin yazar her kitap” rehber olarak tavsiye ediliyor. Fatih Erdoğan'ın *Çocuklar İçin Yazmak* kitabı ise bir başyapıt olarak zikrediliyor. Bunlar “tek bir önerim olabilir, mutlaka okumalısın, başyapıt” şeklindeki iddialı ifadelerle öneriliyor. Türünü ve izleğini en güçlü şekilde temsil eden bu eserler de yazar adaylarına zaman kazandırarak onların işlerini oldukça kolaylaştırıyor.

Çocuk kitaplarında kelime seçimi konusunda, çocuk okuyucuların bilmediği kelimeleri de kitaplarda kullanmak gerektiği tavsiye ediliyor. Bunun çocukları da yetişkinleri de geliştiren bir uygulama olduğu anlatılıyor. Ayrıca yazar adaylarının yazım kuralları esnekliği de tartışmaya açılıyor. Her ne kadar Türk Dil Kurumu kılavuzu esas görülse de kurumun kendi içindeki dönemsel değişiklikler olabiliyor. Bu durum göz önünde bulundurularak, bir yazarın kendi karakterine ve metnin ruhuna uygun, kendine özgü bir yazım kuralı/tercihi geliştirmesinin faydalı olacağı temellendiriliyor.

Kapsayıcı bir kitap

Yol gösterici 99 soru-cevap ile etkinliklerden oluşan eser, her türde ve her yaş grubu için yazacak olan adayların tamamına seslenebilen bir kapsayıcılığa da sahip. Elinize kalemi alıp ilham beklediğiniz andan yayın sözleşmelerinin detaylarına; yazarlık atölyelerine yaklaşımından eleştiri kurumuna, fuar atmosferinin yazarın ilkelerini sarsabilecek tehlikelerinden imza gününde masada nasıl durup kitabı nasıl imzalayacağınıza kadar uzanan muazzam bir konu yelpazesi var.

Çocuklar İçin Nasıl Yazmalı? kitabında, bir sohbet havası ile bilgi verme ciddiyeti arasındaki denge çok güzel kurulmuş ve korunmuş. Bununla birlikte eksikliği hissedilen iki noktayı belirtmek gerekirse:

İlki, kitabın sonuna eklenen etkinlikler. Hikâye dönüştürmekten küçükrek öykü yazımına, denemeyi denemekten Dino

Buzzati'ye samimi bir mektup kaleme almaya, mizahi sözlük yazımından, farklı bir dil oluşturmaya kadar uzanan çeşitli etkinlik örnekleri biraz daha detaylandırılabilir, uygulamaya dair izahları bir parça daha uzun tutulabilir.

İkincisi ise metnin içinde yeri geldikçe adı geçen örnek kitap ve yazar isimlerinin kitabın sonunda küçük bir dizinle taçlandırılmamış olması. Öyle önemli referans kitap ve yazar isimleri geçiyor ki insan bu isimleri topluca görmeyi, sonrasında kolayca bulabilmeyi de istiyor.

Yazarlar, kitabın söyleşi havasına akademik bir gölge düşürmemek adına böyle bir eklentiye tercih etmemiş olmaları; bu da anlaşılabilir bir tercih olarak değerlendirilebilir.

Edebiyat, kendi havzasında özgürce aktığı zaman değer üretir, nitelik kazanır ve insani derinliğe ulaşır; çocuklara veya yetişkinlere onların hayatlarını uzun vadede değiştiren incelikler hediye eder. O havzaya adanmış adımlarla yürümek isteyen yazar adaylarının bu kitaba kütüphanesinde yer açması gerekir.

Abdullah Harmancı ve Fatma Zehra Aydemir'in hazırladığı *Çocuklar İçin Nasıl Yazmalı?* kitabı, hem bugünün dünyasına uzanan güncelliği hem de edebiyatın değişmez estetik kurallarına bağlılığı ile yazar adaylarına yazarlık yolculuğu için yetkin bir yol arkadaşı.

ZEYNEP YILDIRIM

yildirimzeynep242@gmail.com

GEÇERKEN GÖRÜLENİN PEŞİNDE: GEÇİYORDUM GÖRDÜM ÜZERİNE

Mayıs 2026'da Duino Kitap etiketiyle yayımlanan Akın Yanardağ'ın yeni şiir kitabı *Geçiyordum Gördüm*, şairin şiir yolculuğunda yeni bir durak olarak okunabilir. *Üzgün Ağaç Ağdı*, *Aşka Şirk Günleri*, *Vaktidir ve Çebero Eflatun* kitaplarının ardından gelen eser, şiiri yalnızca duygusal bir ifade alanı olarak görmüyor; düşünce, kültür ve sanatlar arası bir karşılaşma zemini olarak ele alıyor. Altı bölümden oluşan kitap, Carlos Fuentes'ten Jorge Luis Borges'e, Hallac-ı Mansur'dan Binali Duman'a uzanan geniş bir kültürel hafızayı şiirsel bir düzlemde yeniden dolaşıma sokuyor. “Bütün Mutlu Aileler”, “Söylenmemiş Koro Parçaları”, “Öteki Soruşturmalar”, “Tavasin”, “He He” ve “Filmler” başlıklı bölümler, farklı düşünce ve sanat alanlarını bir araya getiren çok katmanlı bir yapı kuruyor.

Kitabın dikkat çekici yönlerinden biri, farklı sanat dalları ve düşünce gelenekleriyle kurduğu ilişkidir. Özellikle “Filmler” bölümünde sinemanın anlatı olanakları şiirin diliyle yeniden yorum-

lanırken, “Tavasin” bölümünde Hallac-ı Mansur'un düşünce dünyası modern şiirin sorgulayıcı atmosferi içinde yeniden ele alıyor. Burada yalnızca bir gönderme söz konusu değil. Yanardağ, bu isimleri ve metinleri şiirin içinde yeniden kurarak kendi poetik evreninin parçası haline getiriyor. Hallac-ı Mansur üzerine yazılan şiirlerde benlik, hakikat ve varoluş meseleleri öne çıkıyor. “Ben susunca zehir / konuşunca iksir” gibi dizelerde dil hem kurtuluşun hem de çıkmazın alanı olarak belirir. Hallac'ın hakikat arayışı, modern bireyin kendini tanıma ve kurma çabasıyla buluşuyor. Böylece tarihsel bir figür, çağdaş insanın sorunlarıyla ilişkilendiriliyor. “Filmler” bölümünde ise sinema, şiirin düşünme biçimlerinden biri haline geliyor. Film karakterleri ve sahneler şiirin içinde yeni anlam katmanları oluşturuyor. Sinemanın görselliği ile şiirin çağrışımsal dili arasındaki ilişki, kitabın genel poetikasını da destekliyor. Yanardağ'ın şiiri yalnızca duygudan değil, düşüsel birikimden ve okuma deneyiminden de besleniyor. Borges'ten Hallac'a, sinemadan edebiyata uzanan göndermeler bir

bilgi gösterisine dönüşmez; şiirin anlam dünyasına hizmet eder. Bu nedenle okur, referansları bilse de bilmede de şiirle bağ kurabilir; ancak bu kaynakları tanıdıkça yeni katmanlar keşfeder.

Zaman, bilinç ve benlik soruşturmaları

Kitabın “Öteki Soruşturmalar” bölümünde ise zaman, bilinç, benlik ve varoluş soruları öne çıkıyor. Pascal, Coleridge, J. W. Dunne ve Wells gibi isimlere yapılan göndermeler, şiirlerin düşünel yönünü güçlendirir. Kapı, duvar, ayna ve labirent gibi imgeler insanın iç dünyasına açılan semboller olarak kullanılır. “Duvar, Kitaplar” şiirinde geçmişten kurtulma ve kendini yeniden kurma isteği dikkat çeker. “Bir anlığına silmek için tüm geçmiş” dizesi bu arayışın özünü oluşturuyor. “Pascal'ın Küresi” şiirinde ise bireyin kendi sınırlarını aşma çabası işlenir. “Sen kendine sığmazsın / dünyalara bile” dizeleri insanın sonsuzlukla kurduğu ilişkiyi sorguluyor.

“Pascal” şiirindeki “Çakıl taşları içindeki evren” ifadesi, büyük olanın küçük ayrıntılarda saklı bulunduğu düşüncesini yansıtır. “Coleridge'in Çiçeği” ve “Coleridge'in Düşü” şiirlerinde ise rüya ile gerçeklik arasındaki sınırlar bulanıklılaşır; zamanın doğası sorgulanır. “Zaman ve J. W. Dunne” şiirinde insanın yalnızca tek bir zamanda var olup olmadığı sorusu öne çıkar. “İnsanda kaç yerde / zihinde kaç yerde / zamanda kaç yerde” dizeleri bu düşüncenin merkezindedir. “Doktor Américo Castro'nun Tehlike İşaretleri” şiiri insanın bütün yolculuklarının sonunda yine kendisine döndüğünü anlatırken, “Zavallı Bireyselliğimiz” şiiri modern insanın yalnızlığına ve aidiyet sorununa odaklanır. Bölümün sonlarındaki “Birinci Wells” şiiri ise insan ilişkilerinin çoğu zaman küçük ayrıntılar üzerinden kurulduğunu hatırlatır: “Belki sevilmelerinin ilk nedeni nüanslardır.” Genel olarak *Geçiyordum Gördüm*, şiiri yalnızca bireysel duyguların değil, düşüncenin, kültürel hafızayı ve sanatlar arası etkileşimi de içine alıyor. Hallac-ı Mansur'un düşünel mirasını, sine-

manın estetik olanaklarını ve felsefi sorgulamaları şiirin içinde buluşturan Akın Yanardağ, okuru yalnızca okumaya değil, düşünmeye de davet ediyor. Bu yönüyle kitap, modern Türk şiirinde dikkat çekici ve zengin bir eser olarak öne çıkıyor. Akın Yanardağ'ın yeni kitabının yolu açık olsun.

İmtiyaz Sahibi: M. Tevfik GÖKSU **Genel Yayın Yönetmeni:** Hüseyin CERRAHOĞLU **Sorumlu Yazı İşleri Müdürü:** M. Emre YAPRAKLI **Editör:** Rabia BULUT **Edebiyat:** Halil İbrahim AYGÜL **Tasarım:** Adnan ÜZÜLMEZ **Son Okuma:** Meltem ORTAKCI-Kader DEMİR **Çizer:** Abdülbaki KÖMÜR **Baskı:** Yusuf GÜLER **İletişim:** www.litrossanat.com. litrossanat@gmail.com **Adres:** Nenehatun Mah. Kemal Hatipoğlu Cad. No: 4, Dr. Kadir Topbaş Kültür Sanat Merkezi Esenler/ İST. **Telefon:** 444 00 73 **Yayın Türü:** İki haftada bir yayımlanır. **Baskı:** Turkuvaz Haberleşme ve Yay. A.Ş. **Tel:** 0212 354 30 00

NUH MUAZ KAPAN
nuhmuazkapan@gmail.com

MAĞDURİYETİN KONFORU, ÖZGÜRLÜĞÜN YÜKÜ: PASCAL BRUCKNER'İN MASUMİYETİN AYARTICILIĞI ÜZERİNE

Modern dünyanın en büyük paradokslarından biri şudur: İnsanlık tarih boyunca özgürleşmek için mücadele etmiş, geleneksel otoritelerin baskısından kurtulmaya çalışmış, bireyin haklarını genişletmiş; fakat tam da özgürlüğün en görünür hâle geldiği çağda insan, yeniden korunmak isteyen kırılmalı bir varlığa dönüşmüştür. Bugün birey, tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar kendi hayatı üzerinde söz sahibi görünmesine rağmen, aynı zamanda tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar incinmiş, güvensiz, kırılgan ve mağdur hissetmektedir. İşte *Masumiyetin Ayartıcılığı* tam da bu büyük çelişkinin anatomisini çıkaran, modern bireyin psikolojik, siyasal ve kültürel portresini sert ama son derece dikkatli bir biçimde inceleyen önemli bir düşünce kitabı olarak öne çıkarıyor.

Pascal Bruckner'in temel iddiası oldukça sarsıcıdır: Modern insan artık özgürlüğün bedelini ödemek istememektedir. Özgürlüğün nimetlerini talep ederken onun zorunlu sonucu olan sorumluluk, yük, karar verme zorunluluğu ve ahlaki hesaplaşmadan kaçmaktadır. Bu nedenle çağdaş birey iki temel strateji geliştirmiştir: çocuklaşma ve kurbanlaşma. Bruckner'in "masumiyet" kavramıyla kastettiği şey tam olarak budur. Buradaki masumiyet ahlaki bir saflık değil; bireyin kendi eylemlerinin sonuçlarını üstlenmekten kaçınmasıdır. Yazarın çok yerinde biçimde ifade ettiği gibi modern insan, "özgürlüğün sıkıntılarına katlanmadan nimetlerinden yararlanmak" istemektedir.

Kitabın özellikle "Acı, Üzüntü Pazarı" başlıklı bölümünde Bruckner, modern toplumun acıyla kurduğu ilişkiyi son derece çarpıcı bir biçimde ele alır. Ona göre çağdaş insan artık acıyı aşılması gereken bir durum olmaktan çıkarıp kimliğinin merkezine yerleştirmektedir.

Acı, yalnızca yaşanan bir deneyim değil; aynı zamanda ahlaki üstünlük sağlayan sembolik bir sermaye hâline gelmiştir. Bu yüzden modern birey, gerçek anlamda özgürleşmek yerine, mağduriyet üzerinden kendisine ayrıcalıklı bir konum üretmeye çalışmaktadır. Kitapta geçen "acı çekenin değer kazanması" fikri burada önemli bir düğüm noktasıdır. Çünkü Bruckner'e göre modern kültür, bireyi sürekli kendi yararlarına dönmeye, kendi kırgınlığını büyütme ve bunu toplumsal görünürlüğün merkezine taşımaya teşvik etmektedir.

Bu yaklaşım yalnızca bireysel psikolojiye dair değildir; aynı zamanda modern siyasal kültürün de eleştirisi. Özellikle kitapta dikkat çeken pasajlardan biri, "güçsüz" kategorisinin mutlak ahlaki üstünlük kaynağına dönüşmesine yönelik eleştiridir. Bruckner burada çok hassas ama önemli bir ayrım yapar: Ezilenlerin haklarını savunmak başka şeydir, mağduriyeti kutsallaştırmak başka şey. Çünkü mağduriyet kutsallaştığında, birey artık yaptığı eylemler üzerinden değil, taşıdığı kimlik üzerinden değerlendirilmeye başlanır. Böylece hukuk bireysel sorumluluktan uzaklaşır ve kimliklerin çatışma alanına dönüşür. Bu nedenle Bruckner'in kitabı, çağdaş kimlik politikaları tartışmalarını anlamak açısından da oldukça önemli bir yerde durur.

Özellikle "Celladın Masumiyeti" bölümünde yazarın ulaştığı düşünsel yoğunluk dikkat çekicidir. Bruckner burada tarihin büyük trajedileri üzerinden son derece rahatsız edici ama düşünmeye zorlayan bir soru sorar: Dün mağdur olanlar, bugün zalime dönüşebilir mi? Ona göre tarih bize sürekli bunu göstermektedir. Acı çekmiş olmak, kişiyi otomatik olarak ahlaki üstünlüğe taşımaz. Tam tersine, geçmiş travmaları bazen yeni şiddetlerin meşrulaştırılmasına da dönüşebilir. Bu yüzden Bruckner,

hiçbir topluluğun "ebedi masum" ilan edilemeyeceğini söyler. Bu düşünce özellikle modern siyasetin "mutlak mağdur" ve "mutlak zalim" üretme eğilimine karşı ciddi bir eleştiri taşıyor.

Modern bireyciliğe dair çözümler yer alıyor

Burada kitap, Carl Schmitt'in dost-düşman ayrımını çağrıştıran siyasal gerilimlerle de örtüşür; ancak Bruckner, Schmitt'in aksine siyaseti mutlak karşıtlıklar üzerinden değil, hukuki ve ahlaki sınırlılık fikri üzerinden düşünür. Çünkü ona göre modern demokrasilerin en önemli başarısı, insanların kendi acılarını mutlak haklılık aracına dönüştürmesini engelleyen ortak bir hukuk zemini kurabilmesidir. Bu yüzden kitap boyunca demokrasiye yönelik eleştiriler ama koruyucu bir tavır hissedilir. Bruckner demokrasiye kusursuzluk sistemi olarak değil, insan kötülüğünü sınırlama mekanizması olarak görür. Seneca'dan yaptığı göndermeler de tam burada anlam kazanır: Kurumlar insanın kötülüğünden doğar ama aynı zamanda o kötülüğün sınırlarıdır.

Kitabın en dikkat çekici yönlerinden biri de modern bireyciliğe dair yaptığı çözümlerdir. Bruckner, bireyin geleneksel bağlardan kurtuluşunu tamamen reddetmez; ancak bağımsızlığın özgürlük olmadığını söyler. Çünkü insan, yalnızca kendi içine kapanarak yaşayabilecek bir varlık değildir. "Borcun Anlamı" bölümünde geliştirdiği düşünce bu yüzden son derece önemlidir. Yazara göre bireyi güçlendirmek, onu tamamen yalnız bırakmak değildir; aksine onu yeniden sorumluluk ağları içine yerleştirmek. Modern kültür ise bireyi her türlü yükümlülüğün arındırarak güçlendirdiğini sanmakta, fakat aslında onu anlamsızlık ve yalnızlık içinde daha kırılgan hale getirmektedir.

Bruckner'in burada Hannah Arendt'e yaklaşan bir düşünsel çizgi izlediği görülür. İnsan yalnızca bireysel bir varlık değildir; tarihsel, siyasal ve toplumsal bağların içinden doğar. Bu yüzden mutlak bağımsızlık fikri aslında insanı güçlendirmez, aksine onu savunmasızlaştırır. Kitapta geçen "özgürlük ancak başkalarının özgürlük sınırına kadar genişleyebilir" düşüncesi de bu yüzden önemlidir. Çünkü çağdaş birey özgürlüğü artık ortak yaşamın içindeki bir hak değil, tüm sınırların kaldırılması olarak görmeye başlamıştır. Bu durum ise sonunda hem toplumsal çözülmeye hem de bireysel yalnızlığa yol açmaktadır.

Eserde modern medya kültürüne yönelik eleştiriler de oldukça güçlüdür. Özellikle televizyon ve kamusal görünürlük kültürü üzerinden yapılan çözümler bugün sosyal medya çağında çok daha anlamlı hale gelmektedir. Çünkü artık herkes kendi yarısını görünür kılmak, kendi mağduriyetini sergilemek ve ahlaki meşruiyetini bunun üzerinden kurmak istemektedir. Acı, giderek performatif bir dile dönüşmektedir. İnsanlar yalnızca acı çekmekle kalmamakta; aynı zamanda acı çektiklerini göstermek istemektedir. Bruckner'in "acı pazarı" dediği şey tam olarak budur. Modern toplumda acı artık yalnızca insani bir deneyim değil, kamusal dolaşıma sokulan sembolik bir kimlik aracıdır.

Kitabın kadın-erkek ilişkilerine dair bölümleri de modern toplumsal cinsiyet tartışmalarına yönelik dikkat çekici çözümler içerir. Bruckner burada ne kaba bir antifeminizm ne de yüzeysel bir eşitlik söylemine yaslanır. Onun asıl dikkat çektiği nokta, kadın ve erkek arasındaki ilişkinin giderek karşılıklı güvensizlik ve siyasal gerilim dili üzerinden okunmaya başlanmasıdır. Özellikle Amerikan toplumuna dair yaptığı gözlemler, ilişkilerin hukuki ve ideolojik kuşatma altında nasıl mekanikleşti-

ğini göstermesi bakımından önemlidir. Yazara göre modern toplum, farklılıkları birlikte yaşamının yollarını aramak yerine onları sürekli siyasal savaşa alanına dönüştürmektedir.

Fakat kitabın en güçlü tarafı, bütün bu sert eleştirilerin nihilizme dönüşmemesidir. Bruckner sonunda hâlâ insanın olgunlaşabileceğine inanır. Modern insanın yeniden sorumluluk alabileceğini, ortak hayatın yükünü taşıyabileceğini ve özgürlüğü yalnızca hak değil aynı zamanda ödev olarak da kavrayabileceğini düşünür. Bu nedenle kitap karamsar bir medeniyet ağıtı olmaktan çok, modern bireyi yeniden yetişkin olmaya çağırarak felsefi bir uyarı metni gibi okunmalıdır.

Bugün sosyal medya kültürü, kimlik siyasetleri, görünürlük ekonomisi, sürekli kırılmalı söylemi ve bireysel yalnızlık düşünüldüğünde, Masumiyetin Ayartıcılığı ilk yayımlandığı döneme kıyasla çok daha güncel görünmektedir. Çünkü çağımız gerçekten de bireyin kendi yarısını kimliğe dönüştürdüğü bir çağdır. Bruckner'in en temel sorusu hâlâ önümüzde durmaktadır: İnsan, özgürlüğün yükünü taşımadan gerçekten özgür olabilir mi? Yoksa sürekli mağduriyet üretmek sonunda kendi özgürlüğünü tüketmektedir? İşte bu eser, tam da bu soruların rahatsız edici ama son derece gerekli düşünsel alanını açmaktadır.

ELVAN KAYA AKSARI
elvankayaaksari@gmail.com

TANRI'NIN OTODİDAKT KULU: HAYY İBN YAKZAN

Inşanın, hızlı araçlar ve gelişmiş aydınlatma cihazlarıyla henüz müserrefatmadığı o aheste çağlarda edebî/akademik yayın takipçiliğinin bugüne nazaran daha sıkı olması hangi mazeret sunulursa sunulsun tarihin kayda değer civelelerinden biri olarak görülme devam edilecektir. Düşünün ki Orta Çağ şartlarında, bütün mahrumiyetlere rağmen, Fars coğrafyasında yaşamış İbn Sina'ya, Endülüs coğrafyasında hayatını sürdürmüş İbn Tufeyl şerh düşüyor ve metinlerini uzun uzadıya izah edebiliyordu. Hayy ibn Yakzan geleneğinin banisi İbn Sina da Huneyn bin İshak'ın Grekçeden çevirdiği "Salaman ve Absal" hikâyesinden etkilenebiliyordu. Yeri gelmişken haklarını teslim edelim ki, bütün bu külliyyat mum ışığında ortaya çıkıyordu. Günümüzün yayıncılığını ise Osman Bölükbaşı'nın lafını ödünç alarak, "sapı uzun, tanesi kıt" olarak tanımlayabiliriz. Birbirini teğet geçen bir yığın telif eseri, zihnimizde tasnif etmeye çalışıyoruz. Zincir halkası misali birbirine eklenerek ilerleyen ve nihayetinde bir silsile hâline alan bu müsterek etütlerin yerini "ötekine sağır" çalışmalar aldı. Şerhler ve haşiyeler, tıpkı tefrikalar gibi "çağ dışı" görülür oldu.

"Bey armudu"nun, İtalyancaya "bergamotto" ve akabinde Fransızcaya "bergamote" olarak geçmesinin ardından memleket saht-i mailine "bergamot" olarak dönmesiyle itibar

kazanması misali Hayy ibn Yakzan da ancak Batı kamuoyu tarafından takdir edilince tozlu raflarımızdan avuçları inebilmişti. Belki bugün hâlâ ilk ve orta öğretim kurumlarındaki talebeler Hayy ibn Yakzan'ı Robinson Crusoe bağlantısıyla iştirmektedir. Hâlbuki "robinsonad" kategorisinde değerlendirilen bu eser ondan daha önce yazılmış ve bir bakıma Daniel Defoe'yu da etkilemiştir. Kaldı ki Hayy ibn Yakzan, Robinson'dan çok daha özgün ve müspet bir karakterdir. İkisi de ıssız bir adada yaşamasına rağmen Robinson önceki yaşamının bilgi kırınıtlarını adaya taşıırken, Yakzan oğlu Hayy herhangi bir insanla büyümediği için bırakalım bilgi kırınıtlarını, en ilkel bir dilden bile mahrumdur. O, tecrübe ve sezgilerini insan-ı kâmil olmaya hasrederken, Robinson rast geldiği ilk insana evvela "efendi" kelimesini öğretir. Hayy, biriktirmeyi aşığılık bir eylem olarak görürken Robinson ilk kapitalistlerden kabul edilir.

Bütün taksimatı üstlenen Batı bile Hayy İbn Yakzan'ı ilk hikemi (felsefi) roman olarak kabul etmek durumunda kalmıştır. Bu kanonik kabullenişte muhakkak namuslu filozofların büyük payı vardır. Bakınız Leibniz ne diyor, "Arapların öyle filozofları var ki onların uluhiyet hakkındaki his ve fikirleri en yüksek Hristiyan filozofların fikirleri kadar yüksektir. Bunu Pococke'ın Arapçadan tercüme ettiği *Philosophus Autodidactus* (Kendi Kendini Yetiştirmiş Filozof)

eserinden anlamak mümkündür." Bahsi geçen Pococke'un, eseri Latinceye çevirdiğini hatırlatmak gerekir. Zira Hayy kısa sürede birçok lisanla tercüme edilmiş ve geniş kitlelere ulaşmıştır. Arapça ve Farsçada oluşan geleneğin yanı sıra Hayy ibn Mikiz adıyla İbranicede de taklidi eserler yazılmıştır. Henüz 17. yüzyılda İngilizceye de çevrilen eserin Felemenkçe macerası ise biraz mağazaseldir. Söz konusu eserin, yayıncısı kanahalya çevrilmesini talep eden Spinoza emeline bir türlü ulaşamayınca eseri bizzat S. D. B. imzasıyla tercüme eder. Bu imza, Benedict De Spinoza isminin ters çevrilmesinden ibarettir. Fransızca, Almanca, Rusça, İspanyolca gibi diğer Avrupa dillerine de tercüme edilen eserin, Hilmi Ziya Ülken'in ifadesine göre, "Batı'daki tesiri çok büyük olmuş ve onun birçok taklitleri yazılmıştır." Öyle ki bunların en başında Francis Bacon'ın "Yeni Atlantis" ismi zikredilir. Dinler tarihi profesörü İsmail Hakkı İzmirli'nin işaret ettiği nokta ise hayli ilginçtir. *Hayy ibn Yakzan*, İngiltere'deki Kuveykırılar (Quakers) mezhebi tarafından bir ahlak kitabı olarak kabul edilmiştir. Eserin muhteviyatına eğilmeyen önce şunu belirtmeyi lüzumlu buluyoruz: Birçok farklı yayınevi tarafından neşredilen Hayy ibn Yakzan'ın bilhassa İnsan Yayınları edisyonu, içeriği itibarıyla bir adım öne geçiyor zira 2012 tarihli 7. baskısına sahip olduğum bu kitapta notlandırılmış metinlerin dışında, anlatıları farklı veçheleriyle inceleyen makaleler de yer alıyor ve

metnin yekünü 350 sayfayı buluyor. Bu edisyonun dışında, Yapı Kredi Yayınları tarafından yayımlanan ve N. Ahmet Özalp'ın ön sözüyle bambaşka bir çehreye kavuşan edisyonun da gayet başarılı olduğunu söylemem gerekiyor. Bu yazıda sıkça istifade ettiğim bu ön söz kısmının yanı sıra M. Şerafeddin Yalıtıkaya'nın dipnotları da okur nezdinde bağlam açısından hayli faydalı bulunacaktır.

Hayy ibn Yakzan, devrinin en ünlü bilgelerinden İbn Tufeyl'in tasavvufi/felsefi fikirlerini hikâyeleştirerek sunduğu bir anlatıdır. Hayy ibn Yakzan (Uyanık oğlu Diri), ıssız bir adada büyüyen bir adamdır. İnsani kültürden, her türlü teknolojiden ve Tanrısal vahiyden uzaktır. Dünyaya geliş bile farklı rivayetlere dayanır. Müellif, ilki evrimsel ve diğeri geleneksel olmak üzere iki farklı yorum getirmiştir. Hayy'ın yedi senelik fasıllar hâlindeki tekâmül evrelerine denk düşen kırılma noktalarında aslında hep nebevi bir açılım bulunacaktır. Hayy, Prometheus misali bir yandan ateşi keşfeden ve onu saklayan mitolojik bir varlıktır, diğer yandan ise ayet ve hadislerde aktarılan kıssaların sil baştan icracısıdır. Herhangi bir lisanı bilmez, nihayetinde annesi olarak kabul ettiği varlık da bir ceylandır gelgelim bütün bu izole şartlarda dahi akıl nimeti ile nerelere ulaşabileceğini görmek merakımızı celbeler. Elbette aklın varlığı kadar önemli olan başka bir mesele de aklın amaç mı yahut araç mı olduğu

denkleminin cevabını bulmaktır. İşte Hayy tam bu noktada Robinson ve şürekasından ayrılır. Aklını, mabudu bellemez. Onun kanatlarıyla erişeceği yer de bir noktaya kadardır. Sonra ise ötüne keşif âlemi açılır. Cezbeye varan her fâni gibi önce savrulur ve hatta saçmalar lakin "çoklukta birlikte-birlikte çokluk" gibi vahdet-i vücüt öğretisinden aşına olduğumuz sufiyane kavramlara ve ulvi mertebelere eriştiğinde önündeki perdeler açılacak, sırlar çözülecektir. İbn Tufeyl, neden sonra adaya davetsiz bir misafiri çağırır ve Hayy'ın insandan yalıtılmış hayatı bambaşka bir evreye geçer. Nihayetinde, kendiliğinden zuhur eden tecridin, bir tercih olarak önümüze gelmesi sonucu değil ama soruyu değiştirir. İnsanın bütün bir cemiyeti dışlayarak, katı bir inziva hayatında kendince en yüksek değerlere erişmesi durumu, içinde bir miktar bencilik barındırmaz mı?

KÜLTÜR SANAT

HELİN GÜVEN

helinnguyen2@gmail.com

Zihnimizde canlandırdığımız sayısız görüntünün, hissin ve düşüncenin bir anlamı, bir karşılığı ve bir adı vardır. Hepsini kelimelerle ifade ederiz.

Bir kelime bir nesneye, bir duyguya ya da bir düşünceye nasıl anlam kazandırabilir? Ya da tek bir kelime, birden fazla anlamı ve durumu nasıl içinde barındırabilir? Bu sorular ilk bakışta tuhaf görünse de oldukça etkilicidir. Bu satırları yazarken bile zihnimdeki kelime haznesine başvuruyorum. Çünkü kelimeler bazen bir okyanus kadar derin, bazen de bir uzay kadar sınırsızdır; kimi zaman anlamın, kimi zaman da anlamsızlığın kapısını aralar.

Peki insanlar bazı kelimelerle bütünleşebilir mi? Ya da bir düşünürün, bir yazarın kendine ait kelimeleri olabilir mi? Fikir, düşünce ve edebiyat dünyamızın önemli isimlerinden Cemil Meriç'in zihninde iz bırakan kavramları ele alıp onları çizgilere dönüştürsek ortaya nasıl eserler çıkarır?

"Çizgilerle İrfan ve İdrak: Cemil Meriç" sergisi tam da bu sorudan yola çıkıyor. Eserler Belediyesi tarafından, Cemil Meriç Kültür Sanat Sezonu kapsamında hazırlanan sergide, Türkiye'den ve dünyanın farklı ülkelerinden karikatüristler, Meriç'in düşünce dünyasında yer eden kavramları kendi çizgileriyle yorumladı.

Biz de sergiyi gezdik, eserleri inceledik ve serginin anlam dünyasını daha iyi kavrayabilmek için karikatüristlerle konuştuk. Çizgilerle İrfan ve İdrak: Cemil Meriç Litros Sanat'ta.

İrfanın çizgisi, idrakin rengi:

CEMİL MERİÇ

Bir düşünce insanını çizgiyle anlatmak kolay değil

Ahmet Altay (Dünya Çizerler Birliği Başkanı): "Düşünce atlasımızın en önemli coğrafyalarından biri" tanımını rahatlıkla söyleyebileceğimiz bir mütefekkir Cemil Meriç. Hayatı, mücadelesi, fikirleri, düşünce tasavvuru ve inşası ile zaman aşımı örnek alınacak müstesna bir şahsiyet. Cemil Meriç'i seçilen 40 tema (eserlerinden kullandığı kelimelerden seçki) üzerinden harmanlayarak karikatür sanatının diliyle anlatmaya çalışmak hiç de kolay değil. Bir yandan onur hissi sizi kaplarken diğer yandan omuzlarınıza yüklenen ağır bir yük hissini yaşıyorsunuz. Şahsen böyle bir sergide eserlerimin olması benim için çok özel. Cemil Meriç okumaları üzerine ne kadar söz söylene eksik kalır. Çünkü her okuma, okuyanın tasavvuru ile bambaşka bir şekle bürünebilir. Cemil Meriç denince zihnimde canlanan ilk şey, "bu toprakların insanı olmaktan gurur duyma" diyebilirim. Sergiye eser gönderen çizerler tema seçimlerinde özgür idiler. Gelen eserlerden seçki yapıldı. Tüm çizerlerin çok zorlandığını söyleyebilirim. Bir

düşünce insanını çizgiyle anlatmak kolay değil; söylenen söz üzerine söz söylemek gibi. Sanırım şöyle demek daha doğru, temalar ışığında Cemil Meriç'in çizerdeki yansımalarını sergide görmüş olduk. Her çizerin Cemil Meriç tasavvuru, yaşadığı coğrafyası, kültürel bakışı, düşünce biçimi gibi bir çok konuda farklı yansımaları içeriyor diyebiliriz. Her çizerin Cemil Meriç'i biricik. Ortaya çıkan sergi eserleri son derece kıymetli ve bir ilk.

Bir karikatür çizmekten çok daha fazlası

Eren Esirci (Karikatürist): Cemil Meriç sergisinde yer almak benim için herhangi bir karikatür çizmekten çok daha fazlasıydı çünkü bu sergiye hazırlanırken kendim de Cemil Meriç'i tanımaya ve anlamaya çalıştım, bu sayede çok daha bilinçli bir iş ürettiğimizi düşünüyorum. Kendi eserimle insanları Cemil Meriç'le buluşturma yolunda bir araç olduğum için şanslıyım. Umarım sergiye gelen ziyaretçiler de üretilen eserleri sadece kağıt üzerindeki bir çizim olarak düşünmek yerine her birinin altında yatan fikirleri anlayarak ziyaret ederler.

Farklı anlamlar çıkarılması daha değerli kılıyor

Melike Sümeyye Aysal (Karikatürist): Benim için, değerli Ümit Meriç'in eserlerine bakıp incelemesi çok kıymetliydi. Bence sanatçının perspektifinin dışında, bakanın kendi içinde anlam çıkarması sanatı daha değerli ve anlamlı kılıyor. Ziyaretçilerin, fark etmediğim ve onların dile getirdiği farklı bakış açıları, sanatçı olan "ben" için çok özel bir duygu olduğunu düşünüyorum. Çünkü bu noktada eseriniz sadece sizin olmaktan öte, bakanın da öznel haline geliyor.

Yüzeysellik mücadele için bir araç

Doru Axinte (Karikatürist): Yazar Cemil Meriç ile ilgili olağanüstü sanatsal proje, kişiliğine karikatür araçlarıyla yaklaşmada benim için büyük bir meydan okumaydı. Eserlerimin izleyicilerini mizah yazarı olmasa da Cemil Meriç'in hicivli ve ironik ruhunu keşfetmeye davet ediyorum. Yine de sosyal hiciv, kendi kendine ironi ve kendi kültürlerini

anlamadan Batı'yı taklit eden entelektüel seçkinlere ironik muameleyi kullandı. Bu nedenle, çalışmalarım Cemil Meriç'in ince ironik ruhunu mizah yoluyla, toplumda yüzeysellik mücadele etmek için bir araç olarak vurguluyorum.

Yaşayan bir köprü olarak tasvir ettim

Hule Hanusic (Karikatürist): Cemil Meriç'e adanmış bu sergiye katılmak benim için olağanüstü bir onur, son derece ilham verici bir deneyim ve büyük bir sanatsal sorumluluk. Bu parçaları yaratırken, fiziksel görüşümü kaybetmesine rağmen inanılmaz bir iç vizyona ve bilgeliğe sahip olan Türk devine karşı derin bir saygı duygusuyla yönlendirildim.

İki çizimle onun felsefesini hayata geçirmeye çalıştım: İlk parçada Cemil Meriç, Doğu ve Batı'nın kültürel kıyıları kapsayan bir kanyon kapsayan açık bir kitapta oturan yaşayan bir köprü olarak tasvir edilir. İkinci parçada, bilgeliğin ebedi koruyucusu olarak kalarak bilgi ve edebiyatın kapılarını açarken onu elinde bir anahtarla

tasvir etmek istedim. Umarım çalışmalarım, ziyaretçileri Meriç gibi bir düşünürün vizyonuyla Doğu ve Batı'nın nasıl zıt değil, aynı insan uygarlığının ayrılmaz iki kıyısı olduğunu düşünmeye teşvik eder.

Zeynep Neva Öksüz (Karikatürist): Cemil Meriç ile ilgili böyle anlamlı bir projede yer almak benim için bir gurur. Ziyaretçilerin eserlerimi gördüklerinde Cemil Meriç'i en güzel şekilde hatırlatmalarını isterim.

Feyza Nef Altınışık (Karikatürist): Cemil Meriç gibi Türk edebiyatında öncü bir yazarın hatırasına dokunmak ve böyle önemli bir sergide yer almak benim için çok değerliydi. Farklı başlıklar altında çalıştığımız eserleri anlayıp Cemil Meriç'in eserleri ve hayatı ile bağdaştırarak yorumlamalarını ve bize kattığı şeyleri tekrar hatırlatmalarını isterdim.

CEMİL MERİÇ'TE ÜMRAN VE MEDENİYET

SADIK YALSIZUÇANLAR
yucanlar@gmail.com

Cemil Meriç'in gözü kapalıydı lakin içgörülerini hayli açıktı. Onun ikliminden konuşacak olursak, düşünme, kalpteki akılda teşekkür eden bir süreci imâ ediyordu. Yani gönüllü deniz dili ise sahil, denizde ne varsa kıyıya o vuruyordu. Bu yüzden kelimeler ve kavramlar Onun için hayatî ölçüye kıymetliydi. "ümran" mefhumunu kaynağı vahiy olan kadim medeniyet anlamında kullanmıştı. "İdrakimize giydirilen deli gömlekleri"ni bu temel anlayıştan hareketle yırtıp atmıştı.

Onun düşünme cehti; kadim olanla yeniden temas imkânlarını arama üzerinden geliştirdi. Kelimelerin, kavramların üzerine sinen pası silmek ve düşüncenin asli kaynaklarına dönüş yolunu göstermek çabasıyla yanıp tutuştu. Tefekkürünün merkezinde yankılanan "medeniyet" ve "ümran" kavramları da, Batılı anlamda ve bağlamda kuru birer sosyolojik tasniften ibaret değildi. Bu iki kavramın teması, iki ayrı dünyanın, iki farklı varoluş idrakinin ve birbirine taban tabana zıt iki dünyanın çetin ödeşmesini ifade ediyordu.

Kelimeler medeniyetin taşıyıcıları

Meriç'e göre düşünme maceramızın facialarından birisi, Batı'dan devşirilen kavramların sorgulanmaksızın benimsenmesi ve kendi medeniyet

iklimimizde kendimize özgü mefhumların yerine ikame edilmesiydi. Çünkü hiçbir kavram mücerret bir kelime ibaret değildi. Onlar, bir dünya görüşünün, bir tarih tecrübesinin ve insan tasavvurunun taşıyıcılarıydı. Cemil Meriç'in imbiğinden damıtıldığı zengin sözlüğünde "medeniyet", daha çok Avrupa'nın dünyaya ihraç ettiği o soğuk, mekanik ve tahakküm üreten çehresiyle karşımıza çıkıyordu. Ona, özellikle "uygarlık" diyordu. Bir kitabının adının, *Ümrandan Uygarlığa* olması son derece manidardır. Kökünü her ne kadar Arapça "medine"den (şehir) alsada, XIX. yüzyıldan itibaren Aydınlanma sonrası o kibirli aklında İngilizcesi "civilisation" olan bu mefhum; tabiatı, eşyayı ve insanı pür birer nesneye indirgeyen mütekebbir bir dünyanın adıydı. Avrupa, kendi tarihi tecrübesini insanlığın ortak kaderi gibi sunmuş, kendi gelişim çizgisini alemşümül bir ilerleme modeli ilan etmiştir. Böylece medeniyet, insani bir kültürün kalbi olmaktan çıkıp diğer kültürleri yargılayan, hiyerarşik bir sıraya dizilen despotik bir ölçüye dönüşmüştür.

Sömürgecilik çağında Avrupa'nın Afrika'ya, Asya'ya ve İslam dünyasına yönelttiği kanlı müdahaleler, ekseriyetle bu "medeniyet götürme" iddiasıyla meşrulaştırılmıştır. Meriç'in dikkat kesildiği can alıcı nokta tam da burasıydı: Medeniyet kavramı, insanlığı birleştiren ulvi bir idealden ziyade, tahakkümü örten ideolojik bir perde ödevi görmüştü. Makinenin amansız dişlileri arasında ezilen mazlumların çığılığı, demir ve kanla örülmüş o yaldızlı maskenin ardındaki sömürgeci hırs, işte bu kelimenin gölgesinde palazlanmıştı. Sanayi Devrimi'yle birlikte makine kutsanmış, üretim yüceltilmiş, verimlilik insanın asli gayesinin önüne geçirilmişti. Batı'nın teknik ilerlemeler karşısındaki ölçü tanımazlığı, insanı giderek kendi ruhundan koparmış, onu hikmet arayan ulvi bir varlık mertebeye

sinden indirip sadece tüketen ve üreten bir organizmaya dönüştürmüştür.

Avrupa merkezli modern medeniyet; akli bir ilah gibi tahta otururken kalbi taşra yollarına sürmüş, maddi refahı göklere çıkarırken insanın o engin iç dünyasını darmadağın etmişti. Gökdelener göğe doğru kibirle yükselmiş, insanın iç dünyası harabeye dönüşmüştü. Ulaşım akıl almaz biçimde hızlanmış fakat insanın kendi gönlüne yaptığı o soylu yolculuk sarp yokuşlara sarmıştı. Cemil Meriç için bu sözcük, sömürgecilerin elinde tuttuğu o "tek dışı kalmış canavar"ın tâ kendisi; bize zorla, kanırtarak giydirilmek istenen yabancı ve iğreti bir gömlekti. Onun dünyasında irfanın o kuşatıcı sıcaklığına asla rastlanmıyor; orada yalnızca menfaatin, tahakkümün ve daha çok tüketebilmek için daha çok üretmenin hesaplılığı hüküm sürüyordu. Meriç'in dilinden düşürmediği "irfan" vurgusu, bu karanlık tabloda bir deniz feneri gibi parlıyordu.

Bütün bu varoluşsal yozlaşmaya karşı gerçekçi ve soylu bir direniş hattı olarak "ümran" kavramı öne çıkıyordu. Meriç'in düşünce atlasında ümrân, sadece uygarlığın bir alternatifi olmanın çok ötesinde, ondan çok daha geniş ve köklü bir hakikati temsil ediyordu. İbn Haldun'un yalnız İslam dünyasının değil, bütün insanlık tarihinin en muazzam fikir anıtlarından biri olan *Mukaddime* adlı eseriyle o engin, bereketli ikliminden düşünce dünyamıza devşirilen bu kavram, bizim kendi toprağımızın, kendi gök kubbe-mizin sırrını kalbinde taşıyan kadim bir nefesti. Semantik kökeni itibarıyla "ömür" kelimesiyle aynı pınardan beslenen, yaşamdan, imar ve ihya etmekten süzülüp gelen ümrân; insan topluluklarının maddi ve manevi bütün varoluşunu şefkatle kucaklıyordu.

Bir şehrin yollarını asfaltla kaplamak mümkündü, ne var ki insanın vicdanını gürbüzleştirmek asırlık bir çile istiyordu. Gökleri delen ihtişamlı saraylar inşa edilebilirdi, lakin içlerinde adalet duygusu bina edilememişse o saraylar kısa sürede çürümeye ve yerle yeksan olmaya mahkumdu. İşte Cemil Meriç'in düşünme dünyamıza yeniden taşıdığı ümrân, maddi olan ile manevi olan arasındaki bu muazzam ilahî dengeyi kuruyordu. Meriç, medeniyetin o tektipleştirici dehlizlerinden çıkarak ümrânın sahici ve onarıcı dünyasına bizi taşımaya çalışıyordu. Çünkü ümrânın harcı irfan, hikmet, adalet ve merhametle yoğrulmuştu. İnsanın kendi fitratıyla, tabiatın ritmiyle

Cemil Meriç

ve öte âlemle kurduğu o görünmez, ahenkli ve sahici bağın ta kendisiydi. Avrupa'nın "civilisation" kavramı dışarıdan dayatılan, yapay ve mekanik bir zırh hükmündeyken, ümrân, tohumun çatlayıp filizlenmesi gibi içeriden dışarıya doğru neşvünema bulan, toprağın derinliklerine kök salmış, bizzat ruhanîyet taşıyan asırlık bir çınardı.

Kelimelerimizi kurtarmalıyız

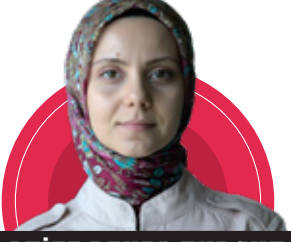
Bu yönüyle ümrân, geçmişin solgun sayfalarında kalmış nostaljik bir hatıradan ibaret görülemezdi; o, aksine geleceğin yegâne anahtarıydı Meriç'e göre. Modern çağın boğuştuğu krizlerin temeli teknik yetersizliklere dayanmıyordu, asıl yara sarsıcı bir anlam eksikliğiydi. İnsanlık bilgi üretmekte zirveye ulaşmış fakat hikmet üretmekte aynı mahareti gösterememişti. Cemil Meriç'in düşünce hayatı boyunca yürüttüğü o çileli mücadele, özünde devasa bir kavramlar savaşıydı. O, Batı'yı toptan ve körü körüne reddetme kolaylığına kaçmadı; bilakis Batı'nın ürettiği mefhumların mutlaklaştırılıp birer puta dönüştürülmesine isyan etti. Shakespeare'i okudu, Balzac'ı sevdi, Hugo'ya derinden hayrandı ama bütün bu kişilerin karşısına İbn Haldun'u, İmam Gazâlî'yi, Hazret-i Mevlânâ'yı aynı ihtişamla dikmekten zerre kadar imtina etmedi. Çünkü ona göre hakikat, tek bir coğrafyanın tekeline hapsedilemeyecek kadar engindi.

Kelimelerin kadim köklerinden hoyratça koparıldığı, anlamın buharlaşıp kültürlerin birer nesne gibi metalaştığı ve insanın bizzat kendi kalbine böylesine gurbet yaşadığı çağda Meriç'in o kanayan bilincine eğilmek, entelektüel bir heves olmanın çok ötesinde varoluşsal bir zaruret halindedir. O gür ve çileli ses, bizi ithal kavramların gölgesinde titremekten alıkoydu, kendi hakikatimizin, kendi ümrânımızın iklimine davet etti. Gözleri kör, ruhu iğdiş eden teknolojik burjuva uygarlığının çeliktan kulelerine, tahakkümün diline ve tüketimin sağır ediciliğine karşı ümrânın insanı sarmalayan sıcaklığını, irfanın haysiyetli sessizliğini ve hakikatin o engin sükûnetini sarsılmaz bir kale olarak yükseltti. Cemil Meriç'in kendisinden sonraki kuşaklara bıraktığı aziz vasiyet, lügatlerin rehberliğinde kendi ruhumuza, kendi yurdumuza doğru çıkılan o kutsal dönüş seferidir. Önce kelimelerimizi kurtarmalıyız. Çünkü kelimelerimizi yitirenler ise bizzat kendilerini o zifri karanlığa teslim ederler. Ümrân, işte bu kayboluşa karşı insanın kendi fitratına, kendi aslına dönme yolculuğunun adıdır. Burjuva uygarlığı, ancak ümrânın o kadim, şefkatli ve onarıcı ellerine teslim olduğu ölçüde insanlık adına sahici bir anlam kazanabilir.

A. Bakı

OSMANLI'NIN KİTAP MİRASINI SULTANLAR KORUDU

LATİFE BEYZA TURGUT
latifebeyza@gmail.com

Fatih Sultan Mehmed'in antik Yunan tarihçilerini dinlediği, Yavuz Sultan Selim'in sefer sırasında kaybolan kitabının peşine düştüğü, II. Abdülhamid'in ise kütüphaneleri kültürel diplomasi aracı olarak kullandığı bir tarih... Prof. Dr. İsmail E. Erünsal, yeni kitabı *Kitapların Sultanları* vesilesiyle Osmanlı sarayındaki kitap kültürünü, kütüphanelerin gelişimini ve sultanların okuma alışkanlıklarını Litros Sanat'a anlattı.

Osmanlı padişahlarının kitaplara duyduğu ilgi, yalnızca kişisel bir merak değil, bugün dünyanın en zengin İslam yazmaları koleksiyonlarının korunmasını sağlayan güçlü bir kültür politikasıydı. Prof. Dr. İsmail E. Erünsal, *Kitapların Sultanları* kitabıyla saray kütüphanelerinin bilinmeyen hikâyesini anlatıyor.

İsmail E. Erünsal

Geçen ay okuyucu ile buluşan *Kitapların Sultanları* ile 600 yıllık koca bir serüveni kısa, öz ve renkli görseller eşliğinde okurlara sunma fikri nasıl oluştu?

Türkiye kütüphaneleri İslam elyazmaları açısından dünyanın en zengin koleksiyonlarını içeriyor. Kadim mus-haftardan bilim, edebiyat, tarih gibi çok farklı alanlarda yazılmış klasiklere; sanatlı kitapların en mükemmel örneklerinden paha biçilmez hat albümlerine binlerce eser var. Değeri para ile ölçülemeyecek bu eserlerin korunarak günümüze erişmesinde en büyük katkı Osmanlı padişahlarına ait. Bu eşsiz parçaları bugüne taşıyan padişahların bir kitapsever olarak portresini çizmeye çalıştım *Kitapların Sultanları*'nda...

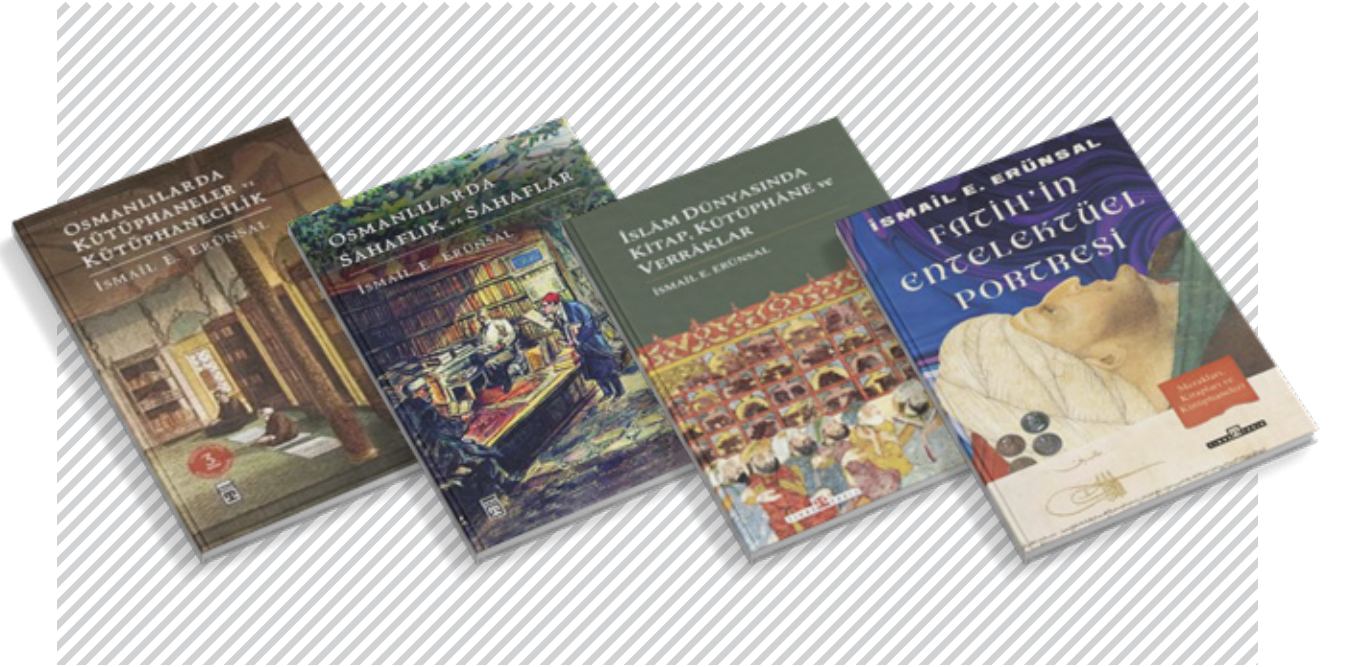
Osmanlı'da "saray kütüphanesi" tek bir kütüphaneden mi teşekkül ediyordu? Eşsiz yazmaları bünyesinde bulunduran bu kütüphanelerin yapısı ve işlevi hakkında neler söylemek istersiniz?

Öncelikle saraydaki kütüphanenin temelini Fatih döneminde atıldığını söylemeliyiz. Bu kütüphanenin 16. yüzyılın başında, II. Bayezid döneminde, hazırlanan kataloğunda 7.200 eserin künyesinin verildiğini göz önüne alırsak Fatih döneminde sarayda oldukça zengin bir koleksiyon oluştuğunu rahatlıkla söyleyebiliriz. "Saray Kütüphanesi" olarak adlandırdığımız yer aslında saraydaki iç hazinede oluşan bir koleksiyon. Saraydaki koşullarda bulunan kitaplar dolaplarda, sultanların kullandıkları kitaplar da sarayın Enderun bölümündeki Has Oda Kütüphanesi'nde/Has Oda Hazinesi'nde muhafaza ediliyordu. Fatih döneminde Has Oda'nın teşekkülünden itibaren, Has Oda Kütüphanesi iç hazinedeki kitap koleksiyonundan bağımsız olarak varlığını sürdürüyor. Ben de dahil olmak üzere bütün araştırmacılar saraydaki kitaplardan bahsederken "Saray Kütüphanesi" ifadesini kullanıyor. Bu isimlendirme çok yaygınlaştı ve bir bakıma galat-ı meşhur haline geldi. Muhtemelen sarayda 18. yüzyıldan önce Has Oda'daki okuma odasının dışında, sultanlara tahsis edilmiş müstakil bir okuma mekânı bulunmuyordu. Kitaplar da dediğim gibi iç hazinede muhafaza edilmekteydi. Bu sebeple iç hazinede muhafaza edilen bu koleksiyon için Saray Kütüphanesi şeklindeki

bir tanımlama uygun değil teknik olarak. Bu konuya dair yeni baskısı birkaç ay önce yapılan Osmanlılarda Kütüphaneler ve Kütüphanecilik isimli kitabımda ayrı bir bölümde inceledim. Merak edenler oraya bakabilir. Bu arada sarayın çeşitli kısımlarında kurulan başka kütüphaneler de vardı. Mesela 18. yüzyılda Sultan III. Mustafa Bostancılar Ocağı'nda bir kütüphane kurmuştu. Hatta 1800 yılında İngiliz Elçisi Lord Elgin'in maiyetinde İstanbul'a Bizans'tan kalma yazmaları araştırmak için gelen bir profesör, yazdığı bir mektupta bu kütüphaneden ayrıntılı şekilde söz ediyor.

Peki sultanların elinden düşürmediği kitaplara dair arşivlerde ne gibi izler var?

Burada en başta Fatih'i zikretmeliyiz. Çok iyi bir eğitim alıyor, genç yaşta Doğu ve Batı kültürüne nüfuz edilecek önemli bir birikime sahip, aynı zamanda şair. Fethettiği Yunan-Roma medeniyetinin merkezinin geleneksel kültürünü reddetmek bir yana bu gelenek ve kültürden yararlanmaya çalışıyor. Fatih'in, eski Yunan tarihine merak sardığı ve kendisine sarayda görevli iki kişi tarafından Laeritius, Herodotus, Livy ve Quintus Curtius gibi tarihçilerin eserlerinin okunduğuna dair bazı çağdaş müelliflerin eserlerinde bilgiler var. Yine sarayda görevli iki tabibin Fatih'e Latince ve Grekçe eserler okuduğunu biliyoruz. Fatih'in kütüphanesinde, İskenderiyeli Astronom ve matematikçi Batlamyus'un, "Kitabu'l-Coğrafya"sının (Geographike Hiphesis) nüshaları mevcut. Fatih bu eseri, Grekçeden Arapçaya tercüme ettiriyor ve bu eserdeki haritaları esas alan bir dünya haritası hazırlatıyor... 16. yüzyıl sultanlarından Yavuz Sultan Selim de kitaplara ilgili. Mısır Seferi sırasında Osmanlı ordusu çözü aşarken bir sandık kitap kayboluyor. Sandıktaki kitaplardan biri de Yavuz'un çok sevdiği ve yolda okumayı planladığı bir "Tarih-i Vassâf" nüshası... Hemen kaybolan nüshasının yerine yeniden bir nüsha yazılmasını emrediyor. Sultan III. Murad özellikle İbn Arabî'nin kitapları ile ilgileniyor. İbn Arabî'nin meşhur eseri "Fusûsü'l-Hikem" in tercüme edilmesini istiyor ve tercüme de bizzat kendisi isim veriyor. Yine ilm-i nücûma, yani astrolojiye düşkün olan, her işte bir "eşref saat" kollayan Sultan III. Mustafa'nın da bu tip kitaplara ilgi duyduğunu biliyoruz.

Peki saraydaki kütüphanelerden buradaki görevliler nasıl yararlanıyordu?

Osmanlı kütüphane geleneğine göre eğer bir kütüphaneden ödünç kitap veriliyorsa, muhakkak ödünç verilen kitapların isimlerini ve kimlere ödünç verildikleri bir deftere kaydedilirdi. Bu ödünç kayıtlarını içeren bazı defterler elimize ulaşmıştır. Örneğin 16. yüzyıla ait bir kayıttan saraydaki hazine görevlilerinden Bosnalı Veli'nin *Şir'atü'l-İslâm*, Frenk Ahmed'in *Bostan*, Doğanlı Gürcü Mehmed'in *Kuduri* ve *Talimü'l-Müteallim*, Sâzenbaşî Behrâm'ın *Baharistan* adlı kitapları ödünç olarak aldıklarını öğreniyoruz. Padişahın ödünç aldığı kitapların bile kaydedildiğini tespit ettim. Mesela Sultan I. Ahmed'in Davud Paşa Sarayı'nda gece yatısında kaldığı sırada okumak üzere silahtarğa marifetiyle bazı kitapları ödünç aldığını belirten bir liste var. Burada kitapların isimleri, yazı cinsleri, cilt sayıları veriliyor ve ayrıca tasvirli olup olmadıkları belirtiliyor.

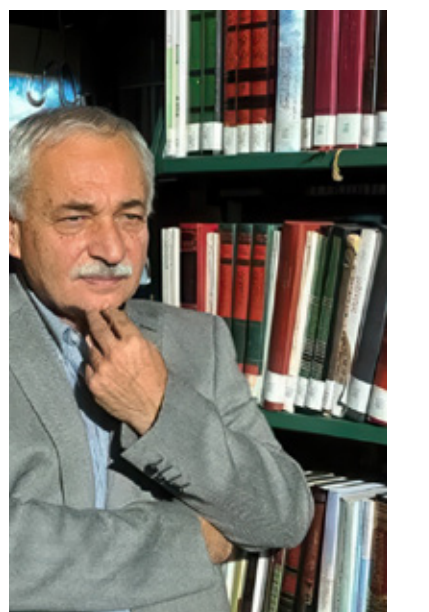
Sarayda ilk müstakil kütüphane binasını 18. yüzyılda Sultan III. Ahmed yaptırmış. III. Ahmed'in bu girişiminin arka planı nedir?

III. Ahmed'in saltanatı yıllarına kadar sarayda çeşitli kaynaklardan sağlanmış binlerce kitap biriki-

yor. Padişahlar ve yakınlarının kurdukları kütüphanelerin koleksiyonları da daha ziyade hazinede toplanan bu kitaplardan oluşuyordu. III. Ahmed, sarayın değişik bölümlerinde ve hazinede bulunan kitapların kullanılmasını ve korunmasını için daha önce yapılan düzenlemeleri yeterli görmedi muhtemelen... Sonrasında Topkapı Sarayı'nın üçüncü avlusunda Arz Odası'nın arkasında yaptırdığı kütüphane içinde bu kitapların büyük bir bölümünü toplamaya çalıştı ve devrinin önde gelen ulemasının katılımıyla büyük bir merasimle açıldı.

II. Abdülhamid dönemi Osmanlı kütüphaneciliğinde adeta bir vitrin değişimi olarak okunabilir. Hastanelerde, okullarda yabancı dilde kütüphaneler kuruluyor. Yıldız Sarayı'ndaki devasa kitap koleksiyon yabancı konuklara bizzat gezdiriliyor. Bu kütüphanelerin Sultan tarafından Batı'ya karşı bir diplomasi aracı olarak kullanıldığını söz edebilir miyiz?

Elbette. Mesela ünlü filolog ve şarkiyatçı Max Müller, padişahın daveti üzerine bu kütüphaneyi eşi Georgina Max Müller ile geziyor. Padişahın kitapların düzenlenmesiyle bizzat kendisinin ilgilendiği, hemen hemen her gün bu kütüphaneyi ziyaret ettiğini Bayan Müller'in kütüphaneye ilgili

BEYAZ PERDEDE KORKUNUN İZLERİ

Eskiden korku filmi denince kafamızda metafizik canlıların, "öcülerin", "canavarların" korku unsuru olarak karşımıza çıktığı, gerçek hayatta rastlamamızın pek mümkün olmadığı anlatılar canlanırdı. Fakat geldiğimiz noktada, korku sineması gerçek hayatta karşımıza çıkması o kadar da imkansız olmayan, genellikle bizi fiziksel değil de psikolojik olarak alt edebilecek canavarlarla karşılaşılıyor.

Korktuklarımız artık dışarıda, tekinsiz bir ormanda ya da ıssız ve terk edilmiş bir şatoda değil; evimizin, hayatımızın tam ortasında.

Belki de bu yüzden korku sineması son yılların en popüler ve en üretken türlerinden biri haline geldi. Çünkü günümüz insanının kaygıları da artık doğüstü tehditlerden çok, gündelik hayatın içinden doğuyor. Modern hayatın bizi hapsedtiği, sözde güvenli plazalardan çıkıp evimize döndüğümüzde bizi kucaklayan yalnızlık, bu yalnızlığı paylaşmak için tutduğumuz elin bir sosyopata ait olma ihtimali o kadar gerçek ve yakın ki artık korkmak için yatağımızın altındaki canavarlara ihtiyaç duymuyoruz. Takıntılar, saplantılı ilişkiler, dijital dünyanın görünmez tehlikeleri, mahremiyetin giderek daha kırılan hale gelmesi ve gerçeklik algısının bulanıklaşması, çağdaş

korku anlatılarının temel malzemeleri arasında yer alıyor. Tür sineması da bu değişime kayıtsız kalmıyor; korkuyu görünmeyen yaratıklardan alıp insan zihninin karanlık köşelerine taşıyor.

Haziran ayının ikinci yarısında vizyona giren filmler de bu dönüşümün izlerini taşıyor. Curry Baker'ın "Obsession"ı, insanı kendi zihninin içinde sıkıştırıp bırakabilecek kadar güçlü bir saplantının peşine düşerken; "Backrooms", internet çağının en ilginç şehir efsanelerinden birini merkeze alarak tanıdık mekânların nasıl birer kabusa dönüşebileceğini sorguluyor. Gerilim türündeki "Disclosure" Day ise hakikatin giderek daha tartışmalı hale geldiği günümüz dünyasına gözünü çeviriyor. Korkunun biçimi değişse de izleyiciyi rahatsız etme gücü yerinde duruyor; üstelik artık çok daha tanıdık yüzlerle karşımıza çıkıyor.

OBSESSION

Henüz yirmili yaşlarının ortasında olan yönetmen Curry Barker, son yıllarda dijital platformlarda ürettiği kısa filmler ve internet içerikleriyle adından söz ettiriyordu. Geçtiğimiz haftalarda vizyona giren ve yönetmenin ilk uzun metraj çalışmalarından sonra çektiği Obsession, yönetmeni yalnızca internet dünyasının değil, korku sinemasının da dikkat çeken yeni seslerinden biri haline getirdi. Başrollerinde Michael Johnston ve Inde Navarrette'in yer aldığı film, ilk bakışta karşılıksız bir aşk hikâyesi gibi görüne de çok kısa süre içinde karanlık ve rahatsız edici bir psikolojik korkuya dönüşüyor.

Film ilk başta bize tatlı bir arkadaş grubundan sempatik bir çocuğun yine gruptan bir kıza olan masumane hislerini izleyeceğimizi düşündürüyor. İlk sahnede Bear'ın Nikki'ye açılmak için karşısına bir başkasını alıp prova yapması, tam da gençlik yıllarında yaşanan o tatlı heyecanı yansıtır nitelikte. Zaten Bear da filmin ilk dakikalarından itibaren uzun bir süreye kadar çocukluk arkadaşı ve birlikte çalıştığı Nikki'ye karşı hislerini bir türlü dile getiremeyen, içine kapanık genç bir adam olarak çiziliyor. Nikki'ye aldığı küçük tatlı dilek çubuğu, onun hakkında edindiğimiz pozitif ilk izlenimi destekliyor. Derken, Nikki'ye açılmayan Bear bu dilek çubuğunu kendi dileği için kullanıyor ve film sevimli bir gençlik hikayesinden başka yerlere evriliyor.

Nikki'nin bir anda ve anlaşılmaz bir biçimde Bear'a aşık olması, ortaya geri dönülmez ve akil almaz sonuçlar doğuruyor. Başlangıçta filme adını veren "saplantı"nın Nikki'nin bu aşkı olduğu gibi bir yanılgıya düşüyoruz. Fakat film bize, bir insanın sevdiği kişi tarafından sevilme arzusunu romantik bir ödül olarak değil, kontrol edilmesi mümkün olmayan bir felaket olarak sunuyor. Yalnız ve içine kapanık bir profil çizen Bear'ın başta bize masum görünen aşkının, derinlerde saplantılı, korkutucu ve toksik bir sahip olma arzusu olduğunu görüyoruz. Film ilerledikçe Nikki'nin Bear'a duyduğu ilgi, sağlıklı bir ilişkinin sınırlarını aşarak kimliğini ve iradesini tüketen bir saplantıya evriliyor. Böylece Obsession, günümüz korku sinemasının sıkça başvurduğu bir soruyu yeniden gündeme getiriyor: Bir insanın özgürlüğünü elinden alarak elde edilen sevgiye gerçekten sevgi denebilir mi?

Barker'ın filmi zaman zaman kara mizahın alanına yaklaşırsa da yarattığı huzursuzluk hissini hiçbir zaman kaybetmiyor. Özellikle Nikki karakteri üzerinden kurulan rahatsız edici atmosfer, filmin akılda kalan en güçlü yanı. Çünkü Obsession'ın anlattığı hikâye aslında oldukça tanıdık: Hepimiz sevilme isteriz. Film ise bu arzunun sınır tanımadığı noktada nasıl bir kabusa dönüşebileceğini gösteriyor.

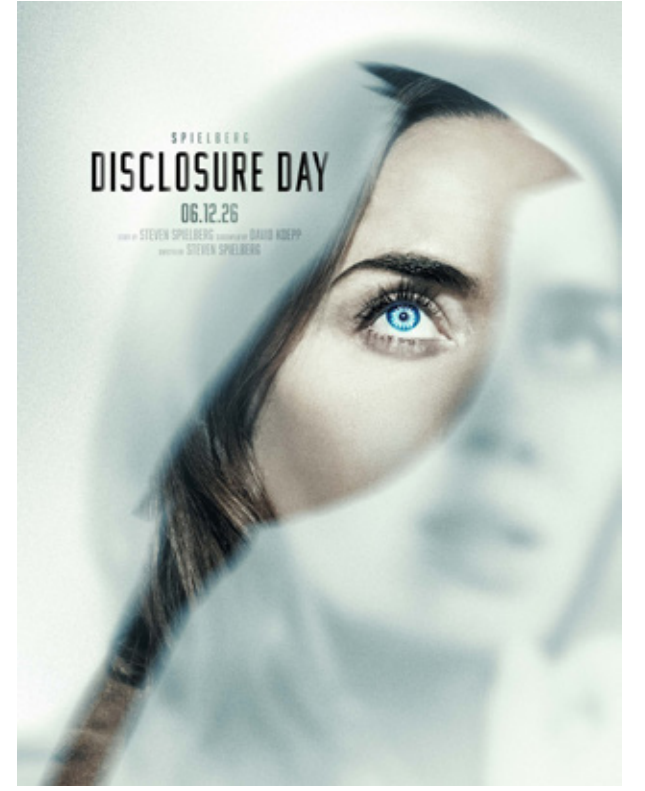
BACKROOMS

Internetin kendi içinden doğup büyüyen Backrooms, içeriğiyle değil de ortaya çıkış şekliyle vizyonda ses getiren yapımlardan biri. Başta kısa videolarla yayınlan, sonra giderek bir evrene dönüşen bu hikâye, genç bir YouTuber olan Kane Parsons'ın yönetmenliğinde yeni ortaya çıkan korku türünün çarpıcı bir örneği olarak izleyiciyle buluştu ve A24'ün yeni bir gişe rekoruna imza atmasını sağladı. Henüz 20 yaşında olan yönetmenin ilk uzun metrajı olan Backrooms, Renate Reinsve'nin hayat verdiği terapist Dr. Mary Kline'in, Chiwetel Ejiofor'un canlandırdığı kayıp hastası Clark'ı aramak için başka bir dünya boyutuna, yani "Backrooms"a girmesini konu alıyor.

Hikayede korku unsuru olarak öne çıkan da tam olarak bu mekan. Nereden geldiğini açıklayamadığımız korkularımızı "liminal alan" denen bir mimari terimle açıklamakla kalmayıp bizi bu mekana taşıyan film, bir hastane koridorunda, ışıkları kapanmış bir ofis katında ya da mesai sonrası boşalmış bir alışveriş merkezinde hissettiğimiz tuhaf ve tedirgin edici duyguları sonsuz bir evrene çevirip bizi içine hapsediyor. Kendimizi bir anda sonu olmayan sarı duvarların, birbirine benzeyen odaların ve çıkışı olmayan koridorların içinde buluyoruz. İlk andan itibaren sıradan görüntüsüne rağmen bizi huzursuz etmeyi başaran bu mekan, zaman geçtikçe garip bir şekilde yön duygusunu yok etmeye başlıyor. Nerede olduğumuzu değil, nereden geldiğimizi bile hatırlamak zorlaşıyor.

Parsons'ın yaptığı şey aslında büyük jestler ya da sürekli karşımıza çıkan "tehditler" değil. Daha çok mekânın kendisini rahatsız edici bir düzene çevirmek. Aynı ışık, aynı duvar, aynı boşluk... Hepsi tekrar ettikçe bir tür sıkışma hissi yaratıyor. Bir süre sonra filmde ne olduğundan çok, içinde kaldığımız o klostrifik boşluk etkili olmaya başlıyor. Mekan bizi öylesine tedirgin ediyor ki filmin olay örgüsünü takip etmek zorlayıcı bir hal alıyor. Başta karşımıza çıkan mobilya mağazasının sahibi, başarısız bir mimar olan Clark ve onun öfke problemiyle, boşanmanın getirdiği yükü baş etmek için gittiği terapisti Mary, filmin ilerleyen dakikalarında kendi rollerinin dışına çıkıp anlaşılmaz bir paydada bir araya gelip anlaşılmaz bir yüzleşme yaşıyorlar. Bu anlamda filmin, yarattığı evrende yakaladığı başarıyı olay örgüsü noktasında sürdürmediğini söylemek mümkün.

Backrooms'u diğer korku filmlerinden ayıran şey aslında ne anlattığından çok ne hissettirdiği. Film boyunca hissedilen duygu korkudan çok tedirginlik. Bir şeyin yanlış gittiğini biliyorsunuz ama neyin yanlış olduğunu tam olarak tarif edemiyorsunuz. Belki de filmin internet çağında bu kadar karşılık bulmasının nedeni bu. Çünkü günümüz insanının kaygıları da çoğu zaman böyle çalışıyor. Ortada görünür bir tehdit olmadan, sürekli bir huzursuzluk hissiyle yaşamak...

DISCLOSURE DAY

Vizyonda öne çıkan gerilim filmlerinden bir diğeri Disclosure Day, aslında ilk andan itibaren kendini büyük bir "ifşa" fikri üzerine kuruyor. 8 yılın ardından bilim kurgu türüne dönen Steven Spielberg'in yönettiği, senaryosunu David Koepp'in yazdığı filmde Emily Blunt, Josh O'Connor ve Colman Domingo gibi isimleri bir arada görüyoruz. Hikâye, uzun zamandır üzeri kapatılmış bazı bilgilerin artık gizlenemeyecek hale gelmesiyle başlıyor. Devletin elinde tuttuğu bu verilerin açıklanacağı gün, sadece politik bir kırılma anı değil, aynı zamanda toplumsal bir çözülmenin de başlangıcı gibi kurulmuş.

Ama film asıl kırılmayı açıklamanın kendisinden sonra yaşıyor. O bilgi ortaya çıktıktan sonra ne olduğuna baktığımızda, ortada netleşen bir şeyden çok daha fazla dağılmış bir gerçeklik görülüyor. İnsanlar aynı şeyi duysa bile aynı yere varmıyor. Hatta bazen duyulan şey, anlamaktan çok daha fazla kafa karıştırıyor. Bu noktada film yavaş yavaş "bilgi" meselesinden çıkıp "algı" meselesine kayıyor. Emily Blunt'ın canlandırdığı karakter üzerinden ilerleyen hikâye de tam burada daha kişisel bir hale geliyor. Çünkü film sadece dış dünyada olan biteni değil, o dış dünyanın insan zihninde yarattığı kırılmayı da takip ediyor. Karakterlerin neye inandığı, neyi hatırladığı ya da neyi yanlış hatırladığı giderek birbirine karışıyor. Bir noktadan sonra mesele artık "ne oldu?" sorusu olmaktan çıkıyor, "biz neyi nasıl anlıyoruz?" sorusuna dönüşüyor.

Emily Blunt'ın canlandırdığı karakter üzerinden ilerleyen hikâye de tam burada daha kişisel bir hale geliyor. Çünkü film sadece dış dünyada olan biteni değil, o dış dünyanın insan zihninde yarattığı kırılmayı da takip ediyor. Karakterlerin neye inandığı, neyi hatırladığı ya da neyi yanlış hatırladığı giderek birbirine karışıyor. Bir noktadan sonra mesele artık "ne oldu?" sorusu olmaktan çıkıyor, "biz neyi nasıl anlıyoruz?" sorusuna dönüşüyor. Bu noktada Emily Blunt'ın performansı da filmin en güçlü taraflarından biri haline geliyor. Çok büyük dramatik patlamalara yaslanmadan, daha içe doğru çöken bir oyun kuruyor. Özellikle karakterin sürekli bir şeyleri çözmeye çalışırken aslında kendisinin de çözülmeye başlaması hissi iyi geçiyor. Sanki film ilerledikçe o da bizimle birlikte aynı belirsizliğin içine çekiliyor.

Spielberg aslında bize bir "gerçek ortaya çıktı" hikâyesi anlatmıyor. Daha çok, gerçek ortaya çıktığında bile herkesin kendi gerçekliğini yaratmaya devam ettiği bir dünya kuruyor. O yüzden film bittiğinde elde kalan şey net bir cevap değil, biraz rahatsız edici bir boşluk hissi oluyor. Disclosure Day de zaten burada duruyor. Ne tam bir bilim kurgu çözümü, ne de klasik bir gerilim finali... Daha çok, açıklanan şeylerin bizi rahatlatmak yerine daha fazla karıştırdığı bir noktada bitiyor. Ve belki de filmin en kalıcı tarafı bu: bir şeyin açığa çıkmasıyla değil, açığa çıkan şeyin bizde bıraktığı o günlük hissiyle akılda kalması.

LITROSSANAT

■ TÜRKİYE'NİN DİJİTAL KÜLTÜR SANAT GAZETESİ ■

KÜLTÜR SANAT AJANDASI

İstanbul'da yaz aylarına girerken sanat ortamı yine oldukça hareketli ve farklı disiplinlerden beslenen etkinliklerle dolu bir programa ev sahipliği yapıyor. C.A.M. Galeride Murat Durusoy'un "Doğa Sonrası Etüdüleri - Dolanıklıklar" sergisi, doğayı fotoğraf ve video üzerinden yeniden düşünmeye açarken; insan, teknoloji ve ekoloji arasındaki ilişkileri daha görünür hale getiriyor. Martch Art Project'te Cenk Düzyol'un "Daha İyi Bir Yer" sergisi ise manzara resmini alışıldık bir temsil alanından çıkarıp, belirsizlik duygusu etrafında yeniden kuruyor ve izleyiciyi kendi algısıyla baş başa bırakıyor.

Müzik tarafında İstanbul Kültür Sanat Vakfı tarafından düzenlenen 54. İstanbul Müzik Festivali, İstanbul'un farklı mekânlarını iki hafta boyunca canlı bir konser rotasına çevirerek klasik müzikten çağdaş yorumlara uzanan geniş bir seçki sunuyor. Görsel sanatlarda Schneidertempel Sanat Merkezi, Sébah & Joaillier arşivini ışıkla buluşturarak kentin fotoğraf hafızasına yeni bir katman eklerken; Pera Müzesi'ndeki "Peter Hujar Günü" gösterimi, 1970'ler New York sanat ortamına kısa ama yoğun bir bakış sunarak sanatçının gündelik yaşamı üzerinden dönemin ruhunu yakalamaya çalışıyor. Böylece İstanbul, bu dönemde hem geçmişe hem bugüne aynı anda temas eden canlı bir kültür hattı kuruyor.

RUKİYE KÜREK
rukiyye001@gmail.com

Şehirde Sanat: İstanbul'un Güncel Rotası

■ Belirsizliğin manzaraları

Cenk Düzyol'un "Daha İyi Bir Yer" başlıklı kişisel sergisi Martch Art Project'te izleyiciyle 4 Haziran - 4 Temmuz tarihleri arasında sanatseverlerle buluşuyor. Sanatçı, yeni serisinde manzara resmini yalnızca bir görsel alan olarak değil, aynı zamanda düşünsel bir karşılaşma zemini olarak ele alıyor. Kompozisyonlarda öne çıkan doğa imgeleri; belirli bir yere ait olmaktan çok, belirsizlik ve geçiş hissi taşıyan katmanlı bir atmosfer kuruyor. Böylece izleyici, tanıdık manzara öğeleri üzerinden yabancılaşma ve yeniden anlamlandırma deneyimi sunuyor.

Sergideki işler, insanın doğayla kurduğu ilişkiyi romantize etmekten ziyade, onu kırılabilir ve sorgulama ekseninde yeniden düşünmeye açıyor. Ufuk çizgisi, mekânı tamamlayan bir sınır olmaktan çıkıp, sürekli ertelenen bir beklenti alanına dönüşüyor. Düzyol'un resimleri, kesin anlatılar kurmak yerine izleyiciyi kendi algısal boşluklarını doldurmaya çağırarak, "daha iyi bir yer" fikrini hem arzu edilen hem de asla tam karşılığı bulunamayan bir ihtimal olarak düşündürüyor.

■ Müziğin İstanbul anı

İstanbul Kültür Sanat Vakfı (İKSV) tarafından düzenlenen 54. İstanbul Müzik Festivali, 11-25 Haziran tarihleri arasında müzikseverlerle buluşuyor. Borusan Holding sponsorluğunda ve Kültür ve Turizm Bakanlığı'nın katkılarıyla gerçekleşen festival, bu yıl "Anın İçinde" teması etrafında şekilleniyor. Klasik müzikten çağdaş yorumlara uzanan geniş bir seçkiyle hazırlanan program, İstanbul'un farklı mekânlarını iki hafta boyunca canlı bir konser rotasına dönüştürüyor.

Festivalin açılışı, Atatürk Kültür Merkezi'nde Tekfen Filarmoni Orkestrası ile piyanist Behzod Abduraimov'un konseriyle gerçekleşti. Program boyunca Viyana Senfoni Orkestrası, Kammerakademie Potsdam ve Borusan İstanbul Filarmoni Orkestrası gibi önemli toplulukların yanı sıra uluslararası solistler de İstanbul'da sahneye çıkacak. Festival, hem büyük ölçekli orkestral konserleri hem de özel proje ve performanslarıyla müziği "o ana özgü" bir deneyim olarak yeniden düşündürmeye devam ediyor.

■ Işığın hafızasında bir fotoğraf arşivi

Schneidertempel Sanat Merkezi, "Sébah & Joaillier: Tepta'nın Işığında" başlıklı sergiyle 19. yüzyıl Osmanlı fotoğrafçılığının en önemli arşivlerinden birini günümüze izleyicisiyle buluşturuyor. Sergi, Osmanlı İmparatorluğu'nun önde gelen fotoğraf atölyelerinden Sébah & Joaillier'in geniş arşivini, Tepta Aydınlatma'nın ışık tasarımı yaklaşımıyla bir araya getirerek fotoğraf ile ışık arasındaki tarihsel ve kavramsal bağı görünür kılıyor. İstanbul'un erken dönem görsel hafızasına odaklanan seçki, kentin kaybolmuş mekânlarını ve değişen yüzünü belgeleyen karelerden oluşuyor.

Küratöryel kurgusu Fabrizio Casaretto imzası taşıyan sergi, fotoğrafı yalnızca bir kayıt aracı değil, ışık aracılığıyla zamanı bugüne taşıyan bir hafıza katmanı olarak ele alıyor. Arşivde yer alan portreler, sokak sahneleri ve mimari görüntüler hem tarihsel bir tanıklık hem de görsel bir düşünme alanı yaratıyor. Tepta'nın ışık yerleştirmeleri ise bu tarihsel malzemeyi mekânsal bir deneyime dönüştürerek izleyiciyi geçmiş ile bugün arasında süzülen bir görsel diyalogun içine dahil ediyor. Bu görsel diyaloga eşlik etmek isteyen tüm sanatseverler 30 Haziran'a kadar bu özel sergiyi ziyaret edebilir.

■ Bir günün içinde Peter Hujar

Pera Müzesi, "Peter Hujar Günü" başlıklı film gösterimiyle izleyiciyi 1970'lerin New York sanat çevresine uzanan katmanlı bir anlatının içine davet ediyor. Fotoğraf sanatçısı Peter Hujar'ın yaşamından bir günü odağına alan film, sanatçının gündelik ritmi üzerinden dönemin entelektüel ve yaratıcı atmosferine ışık tutarken, sanat üretimi ile yaşam arasındaki geçiş ilişkisini görünür kılıyor. Bu çerçevede film, Hujar'ın dünyasını yalnızca biyografik bir portre olarak değil, aynı zamanda bir dönemin kültürel iklimini taşıyan canlı bir tanıklık olarak ele alıyor.

Bir günün akışı içinde şekillenen düşünceler, karşılaşmalar ve gözlemler üzerinden ilerleyen anlatı, belgesel ile kurmaca arasındaki sınırları bulanıklaştırarak hafıza, temsil ve sanat üzerine çok katmanlı bir okuma alanı açıyor. Gösterim, 26 Haziran 2024 tarihinde saat 19.00'da Pera Müzesi'nde izleyiciyle buluşacak. Bu özel seçki, Peter Hujar'ı yalnızca bir fotoğrafçı olarak değil, aynı zamanda dönemin yaratıcı damarını taşıyan bir tanık olarak yeniden düşünmeye sevk ediyor.

■ Doğanın izinde bir dolanıklık

Murat Durusoy'un yeni kişisel sergisi "Doğa Sonrası Etüdüleri - Dolanıklıklar", C.A.M. Galeride izleyiciyle buluşuyor. Sanatçı, fotoğraf ve video çalışmalarını bir araya getirdiği sergide doğanın günümüz koşullarında geçirdiği dönüşümleri mercek altına alıyor. Organik yaşam ile teknolojik müdahalelerin iç içe geçtiği bir görsel dünya kuran Durusoy, doğaya dair yerleşik algıları sorgulayan yeni okuma alanları açan sergisiyle, 21 Haziran'a kadar sanatseverleri bekliyor. Sergide yer alan işler; bitkilerden mineral yüzeylere, doğal formlardan insan etkisiyle şekillenmiş katmanlara uzanan geniş bir görüntü evreni sunuyor. Fotoğrafın belgeleyici gücü ile hareketli görüntünün zamansal anlatısını buluşturan sanatçı, doğayı durağan bir manzara olmaktan çıkarıp sürekli değişen, birbirine bağlı ve çoğul bir yapı olarak ele alıyor. "Doğa Sonrası Etüdüleri - Dolanıklıklar", izleyiciyi insan, teknoloji ve ekoloji arasındaki görünmez bağlar üzerine düşünmeye davet ediyor.